Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 83 (10980) | 1979 чылдың апрель 8, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Найысылалдың ажылчы чоннарының болгаш Москва гарнизонунуң дайынчыларының төлээлекчилериниң чурттуң Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хүнүнге тураскааткан байырлыг хуралы апрель 6-да болган.

Президиумга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ның Москва хооркомунуң бирги секретары В. В. Гришин, Чепсектиг күштерниң Кол штавының начальниги, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы Н. В. Огарков, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, генералдар болгаш адмиралдар, Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хоочуннары олурганнар.

Чыылганнарга чурттуң Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң кол командылакчызы, Ужар чүүлдүң Маршалы А. И. Колдунов илеткел кылган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алганнар.

(СЭТА)

Апрель 8—чурттуң Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хүнү

АПРЕЛЬ 21 — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

Бистиң калбак-делгем Төрээн чуртувустуң ажылчы чону пролетариаттың улуг баштыңчызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн чыл бүрүде байырлал кылдыр уткуп алыры чаңчыл апарган. Самагалдайның «Сельхозтехника» каттыжыышкыны субботникке эрттирер штабты тургускан.

Коллектив кежигүннери 75 кижи ол хүн ажылдап, 1400 рубльдиң продукциязын бүдүргеш, оңгу беш чылдың фондузунче ооң деңнезин шилчидер. Ол хүн мастерская коллективиниң ажыл-ишчилери 37 кижи 600 ажыг рубльдиң ажылын бүдүрүп кылыр.

Автопарктан 28 кижи 40 тонна чүъктү сөөртүр. Септелге-техниктиг ачы-дуза чедирериниң станциязынга 5 кижи ажылдаар. Ийи тракторнуң техниктиг ажаалдазын чорудуп, 200 рубльди киирер. Бүдүрүлгениң дузалал цегиниң ол хүн кылыр ажылын база санап тодараткан.

М. ТИРЧИН.

* * *

Коммунистиг субботникке «Сут-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери идепкейлиг киржири-биле кичээнгейлиг белеткенип турарлар. Ол хүн кылыр ажылды планнап, совхоз директору А. Шаалы даргалаан 7 кижи составтыг субботник эрттирер штабты тургускан.

Ол хүн 2200 кижи ажылче үнер, 14 автомашина, 20 трактор, 50 аът дээш оон-даа өске күштү ажыглаар.

Сут-хөлчүлер субботник хүнүнде ажылдаан акшазындан 1100-тү оңгу беш чылдың фондузунче шилчидер. Совхозтуң салбырларының болгаш Сут-Аксы суурнуң албан организация черлериниң ол хүн кылыр ажылдарын тодараткан. Чижээ, Ишкин салбырының Сайырның хойжу бригадазының малчыннары бригада төвүнге чунар-бажың кылыр ыяш кезип белеткээрлер. Ол ышкаш Чаңгыс-Шивиниң өшкү кадарчылары өшкү чуур черни дерип кылырлар. Ол хүн баштайгы 300 өшкүнү кыргыыр.

Совхозтуң механизаторлары 20 гектар черни андарар, тараажылар 150 гектар шөлдү суггарарлар. Оон ыңай бир километр дурттуг черге бугазын казып, аштаар.

О. БОРАШ.

ХӨЙ АЖЫЛДАР БҮДҮРЕР

Хову-Аксы ажылчын суурнуң чурттакчылары боттарының төрээн суурун бедик культурлуг, чараш аян-шинчилиг болдурар дээш доктаамал сагыш салып турар. Частың бо бок-кузурумнуг, малгаш-шалбаалыг үезинде безин Хову-Аксынга чорууртга, ооң кудумчулары, чуртталга бажыңнарының, бүдүрүлгелерниң болгаш албан организацияларының чаны арыг-силиг, корум-чурумнуг. Бо дээрге суурнуң чаагайжыдылгазы дээш чурттакчы бүрүзүнден эгелээш, күш-ажылчы коллективтерге, суур Соведиге чедир ёзулуг сагыш салып турарының херечизи-дир.

Хову-Аксы суур Совединиң күүскомунуң даргазы Александр Иннокентьевич Иванов-биле ооң шевергин дериттинген кабинединге чугаалажып олур бис.

— Суурнуң чаагайжыдылгазын ооң тудуунуң чиңгине планынга дүүштүр ажылдап кылган тускай план ёзугаар чорудуп турар бис — деп, ол чугаалап-дыр. — Чаагайжыдылга айтырыы суур Совединиң, коллективтерниң доктаамал кичээнгейинде турар болзажок, бо улуг ажылдың эгезин чыл бүрүде коммунистиг субботник деп санап турар бис. Ынчангаш ол хүн суур чаагайжыдылгазынга кылыр ажылдарны баш удур тодарадып, аңаа киржир коллективтер-биле дугуржуп, ыяк белеткенир чаңчылдыг улус бис — деп, дарга тайылбырлады.

Хову-аксыжылар бо чылдың коммунистиг субботник хүнүнде школачылар-биле кады 2 муң 500 ажыг кижи суур чаагайжыдылгазынга ажылдаары көрдүнген болду. Бүдүрүлге коллективтериниң кежигүннери боттарының ажылдаар черлеринге кылыр ажылдарын доозупкаш, бүдүрүлгелериниң девискээрлерин аштап арыглаар, чурттакчылар бажыңнарының чанын база аян-шинчи киирер.

Коммунистиг субботник хүнүнде Хову-Аксы суурнуң чаагайжыдылгазынга кылыр деп планнаан ажылдарның хемчээли биче эвес. Ол хүн суурнуң бүдүрүлге эвес коллективтериниң кежигүннери, школачылар болгаш өске-даа чурттакчылары 4000 дес ыяштарны болгаш чадаң үнүштерни кудумчуларга олуртур, 1000 ажыг метр дурттуг штакетник-хериминерни септээр болгаш чаартыр, элээн каш чуртталга бажыңнарының болгаш чамдык албан черлериниң бажыңнарының даштыкы хевирин аян киир чугайлаар, будуур, зар-саар септелгелерин кылыр. Суурнуң бүгү кудумчуларынга, организациялар, бажыңнар девискээрлеринге кол аштап-арыглаашкынны чорудар.

Суурнуң чурттакчыларының дыштаныр зоназында кылыр ажылдар база эвээш эвес. Ында ногаан театрның, площадкаларның кыш дургузунда үрели берген чамдык чүүлдерин септеп, четчелээр, Олуттарны, сандайларны септеп, немей кылыр. Мында аян-шинчи киир оргулап-дескилээр, чадаң үнүштер, ыяштар немей олуртур ажылдар база бар.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цегиниң коллективи оңгу беш чылдың дөрткү чылының эгезинден бээр Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызының хөй санныг цехтериниң, участоктарының арасында калбарган социалистиг чарышка мурнуку одуругну ээлеп турар. Транспорт цегинде оңгу беш чылдың шалыпчыларының саны улам көвүдеп турар. Оларның бирээзи коммунист Анатолий Иванович Матвеев. Ол ук цехте он ажыг чылдарда ажылдап келген. Мурнакчы чолаачы «БелАЗ-540» автомобили-биле ээлчег нормазын үргүлчү ажыр күүседирин чедип алган.

— Анатолий Иванович бодунуң улуг арга-дуржулгазын аныяктарга харам чокка дамчыдып берип, оларның дагдыныкчызы бооп турар — деп, цехтиң партбюро секретары В. В. Волченко чугаалап турар. — Ол комсомолчу-аныяктарның чолаачылар бригадазын удуртуп эгелээнден бээр элээн үе эрткен. Бригаданың кежигүннери оңгу беш чылдың планнаттынган даалгазын хуусаадан эрте күүседир дээш чарышта идепкейлиг киржип турар.

Анатолий Иванович чүгле бригадазында эвес, харын бүгү комбинатта хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи. Чүге дээрге, ол бодунуң кызымаккай, эки ажылы-биле ону чедип алган. Ол оңгу беш чылдың бирги кварталының планныг даалгазын хуусаадан эрте күүсеткеннерниң бирээзи. Ол бо хүннерде 1979 чылдың июль айының сөөлгү хүннериниң үлүүнде ажылдап турар.

А. И. Матвеевтиң бригадазының сорулгазы — оон чаңгыс-даа кежигүнү хожудавазын чедип алыры болур. Ол сорулганы чедип алыр дээш бригада кежигүннери бо чылдың социалистиг хүлээлгезинге ону тускай айтып алган ажылдап турар.

Х. МОНГУШ.

Районда медээлер

БАЙ-ТАЙГА

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском бо чылдың бирги кварталының түңнелин үндүрген. Ниитизи-биле Бай-Тайганың совхозтарының ажылчыннары оңгу беш чылдың дөрткү чылының эгезинден тура шудургу ажылдаанын аңаа демдеглээн. Район күрүнеге эът садар талазы-биле планын 112, сүттү — 111 хуу күүсеткен.

Эът садар талазы-биле ажыл-агыйлар арасында калбарган социалистиг чарышка «Бай-Тал» совхоз тиилекчи болуп үнген. Бо ажыл-агыйның ишчилери бирги кварталда 51 тонна эът садар планын 88 тонна кылдыр күүсеткен. «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективи 97 тонна сүт садар планын 107 тонна чедирген.

* * *

Районда мал оолдаашкыны ам-даа уламчылап турар. Бо хүннерге чедир бай-тайгажылар төрүүр чүс баш шээр малга онаапштыр 79 чаш төлдү камгалап алган. Бо талазы-биле көргүзүглер «Бай-Тал», «Кара-Хөл» совхозтарда эң бедик болуп турар. Олар чүс башка онаапштыр тус-тус 85-82 хураганнарны алгылаан.

Малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. Ажыл-агыйлардан «Бай-Тал» совхозту, а бригадалардан төрүүр чүс башка онаапштыр 91 хураган алган Даштыг-Тей бригадазын (бригадири М. Маадыр) тиилекчи деп санааш, СЭКП райкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш акша-биле шаңнаан. Тус-тус малчыннардан «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу Иргит Сүзүкей бирги черни ээлээн. Ол төрүүр чүс баш хойга онаапштыр 113 хураганны алган. Хой оолдаашкыны ында ам-даа уламчылап турар.

* * *

Районнуң үлетпүр бүдүрүлгелер арасында социалистиг чарышка Кызыл-Мажалыкта № 741 КМК-ның Тээлиде боторугла-чарылгалыг участогу тиилекчи болган. Бо бүдүрүлгениң ажылчыннары январь — март айларда 137 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, ону 149 муң рубль кылдыр күүсеткен.

Бай-Тайганың септелге-тудуг участогунуң болгаш райповуның ажылын база эки деп демдеглээн.

С. ХЕРТЕК.

ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДАР

Сарыг-Сеп Каа-Хем районнуң совхозтарының удуртукчуларының, партия организацияларының секретарьларының, кодээ Советтер күүскомнарының даргаларының, кодээ ажыл-агый эргелезиниң специалистериниң киржилгези-биле механизаторларның слёду болуп эрткен.

Эрткен чылдың түңнелдериниң болгаш беш чылдың дөрткү чылының сорулгаларын аңаа чугаалашкан. Бо талазы-биле слётка кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол инженери А. Моргун илеткел кылган. Илеткелчи болгаш санал бергеннер кичээнгейни чер ажылында бар четпестерни, хожудаашкыннарны чайладырынче угландырганнар.

СЭКП Тыва обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи Г. А. Заркевич, республиканың Күрүнениң сельхозтехника комитединиң даргазының оралакчызы А. В. Шиганов слёттуң ажылынга киришкеннер.

Беш чылдың дөрткү чылында часкы хову ажылдарын чогуур хуусаазында эки шынарлыг чорудар талазы-биле кыйгырыгны районнуң бүгү механизаторларынга слёттуң киржикчилери хүлээп алган.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

«Өөк» совхозтуң хойжузу Степан Чүгзүнчук хой бүрүзүнден хураган алыр социалистиг хүлээлгезин күүсеткен. Ооң кодаңында төрүүр 400 хойлары шупту оолдапкан, 409 баш хураганны онча-менди камгалап алган. Хойларының болгаш хураганнарының күш-деңгели эки.

Степан Чүгзүнчуктуң өг-бүлези ниитиниң малын өстүрер дээш, улуг күштү үндүрүп, ак сеткилдиг-биле ажылдап турарлар. Улуг оглу Олег дузалакчы кадарчы, Виктор болгаш Любовь олар сакманчылар. Хойжу өг-бүле частың берге үезинде чаш хураганнарны бүрүнү-биле өстүрүп доруктурар дээш кызымаккай ажылдап турар.

О. ХЕЙМЕР-ООЛ.

Бии-Хем район.

Сельхозтехниканың күркомитединиң Самагалдай районнар арасында каттыжыышкынынга Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору, одалга аппаратуразын септээр талазы-биле слесары, ук каттыжыышкынның улусчу контролюнуң даргазы Оюн Домакпанович Кунчуйнуң чээрби беш чыл дургузунда үзүктел чокка ажылдааның чоокта чаа демдеглээн.

ЧУРУКТА: О. Д. Кунчуй.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу

ҮЕНИ МУРНААН БРИГАДА

«Тыва совхоз тудугнуң» № 3 КМК-зының Каң-оол Серен-оолович Монгушка удуртан бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш шимчээшкинде киржип турар. Дуржулгалыг бригадирниң удуртканы ол мурнакчы бригада социалистиг чарыштың каш удаа тиилекчизи болуп үнгүлээн. К. Монгуштуң бригадазы оңгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдазын күүседиринге чоокшулаан, амгы үеде 1979 чылдың декабрьның үлүүнде ажылдап турар.

«Искра» совхозтуң төвү Бажың-Алаак суур чылдан чылче өзүп, чаартынып турар. Ында бо чылдың бирги кварталында безин чаа чуртталга бажыңнары немешкен. Ийи-ийи аал чурттаар ийи чаа бажыңның дүлгүүрүн ажылчын өг-бүлелерге совхозтуң дирекциязы байырлыг байдалга хүлээдип берген. Ам үшкү ындыг чуртталга бажыңының тудуун ол бажыңнарны ажыглалга киирген дуржулгалыг бригадирниң 11 кижилиг бригадазы чорудуп турар. Ол бригада ук объектиде ажылды шалыпкын темп-биле чорудуп турар.

«Искра» совхозта болгаш оон-даа өске ажыл-агыйларда бо мурнакчы бригаданың туткан тудуглары хөй. Бригаданың кылган ажылының шынары эки болгаш тудуг-монтаж ажылдарын дүрген темп-биле чорудуп, объектилерни өй-шаанда ажыглалга киирип турар. Олар сөөлгү чылдарда складтар, гараж тудуун кылган. «Тыва» совхозта 600 баш бода малга семиртилге шөлүн, 200 тонна ногаа кирер шыгжамырны «Октябрь 30 чылы» совхозка, кайызынга-даа 300 баш бода мал кирер кажааларны «Искра», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарга кылып берген.

Бригаданың ажыл-ижиниң чедиишкини бригадирниң ажылды билдилиг удуртуп турарындан улуг хамаарылгалыг. К. Монгуш 15 чыл ажыг бригадирлеп келген болгаш тудугжунуң мергежилинге дыка хөй кижини өөреткен. Ооң өөреникчилери ам дуржулгалыг тудугжулар апаргылаан, оларның арасында мастерлер-даа, бригадирлер-даа бар. Оларга тудуг мастерлери Ортун-оол Ооржакты, Сат-оол Саттыны база бригадирлер Билзей-оол Кууларны, Надаажап Дамбыкты, Каң-оол Шагдырны болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Бригаданың кежигүннери хөй-нииити ажылының идепкейлиг киржикчилери, Бажың-Алаак суурнуң улусчу дружинниктериниң дежурныйлаашкыннарынга олар доктаамал киржип турар. Малчыннарның турлагларынга, фермаларга тудугжулар чедип, оларга боттуг дузаны көргүзүп турарлар.

Бригададан норма-үлүүн үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчыларга Кызыл-оол Ондарны, Сергей Монгушту, Алексей Ондарны, Конгар-оол Ховалыгны, Виктор Монгушту болгаш өскелерни-даа адап болур. Социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар бригада чүгле № 3 КМК-да эвес, харын-даа «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынында бригадаларның арасында чарыштың каш-даа удаа тиилекчизи болуп үнгүлээн. Мурнакчы тудугжулар Койгун-оол Монгуш, Кызыл-оол Ондар, бригадир Каң-оол Монгуш олар 1978 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи деп хөрек демдектери-биле шаңнатканнар. Бригаданың бүдүрүлгечи доктаамал бедик көргүзүглери дээш К. Монгуштуң мурнакчы бригадазын профоблчөвүлелдиң болгаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының хүндүлел бижик-биле база өртектиг белектер-биле шаңнаан. Бригадир Каң-оол Серен-ооловичиниң хөрек чуруун КМК-ның хүндүлел самбыразында киирген.

Чедиишкиннерге сорук кирген кодээ тудугжуларның бригадазы 1979 чылда бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

Б. САРЫГЛАР.

Чадаана хоорай.

ПРОГРАММА ЁЗУГААР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунуң орбитазынга Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин оларның алдыгы ажыл неделязы дооступ турар.

Апрель 6-да «Салют-6»—«Союз-32» эртем-шинчилел комплекизиниң иштинге ажыл хүнү мурнундагызы ышкаш Москваның-биле эртенгиниң 8 шакта эгелээн болгаш 23 шакка четкен.

Совет Эвилели биле Францияның арасында кады ажылдажылга программазын ёзугаар апрель 6-да «Кристалл» деп агрегатка космос материаловедениезиниң талазы-биле база бир шенелдени дооскан. Ол шенелдени ак коргулчун-биле коргулчуннуң болгаш алюминий-биле честиң металл каттыжыышкыннарының ээлдиришкин үезинде болгаш ооң соонда соодуп турда каттыжып холужарын өөренип көөр сорулга-биле чорудкан.

ССРЭ-ниң Гидрометеорология төвүнүң даасканы-биле экипаж атмосфераның янзы-бүрү болуушкуннарын база далай агымнарын дорт хайгаарап көрген болгаш чурукка тырттырган.

Хүннүң ийиги чартыында «Союз-32» корабльдиң шимчедикчизиниң дузазы-биле орбита комплекизиниң ужудуушкунунуң траекториязын эдип чазаары планнаттынган.

«Салют-6»—«Союз-32» комплекстиң бүгү системалары болур чогууру-биле ажылдап чоруур.

Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыкшылы эки.

ЛОЗУҢУ — НАЙЫРАЛ

Польша улус Республиканың 35 чылынга тураскааткан польша культураның хүннери бистиң чуртувуста улуг чедиишкинниг эртип турар. Ооң программазында ийи чурттуң уран чүүлүнүң болгаш литературазының ажылдакчыларының чогаадыкчы ужуражыышкыннары чугула черни ээлээн. Ол ужуражыышкыннарга социалистиг культураларның бот-боттарының байлакшыжылгазының дугайында солун чугаа болур.

Апрель 6-да Москвага ССРЭ-ниң болгаш Польшаның композиторлар эвилелдериниң баштаар черлериниң секретариаттарының каттышкан хуралы болган. Ооң киржикчилери музыка уран чүүлүн хөгжүдериниң чугула айтырыгларынга тураскааткан медеглелдерни дыңнап, ийи чурттуң культура мастерлериниң чогаадыкчы харылзааларын улам ыңай быжыглаарының оруктарын чугаалажып көрген.

Ол-ла хүн Ленинградка ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң болгаш польша Чурукчуларның эвилелиниң кол баштаар черлериниң секретариаттарының каттышкан хуралы доозулган.

Польшаның улустуң ус-тывыжының чүүлдериниң делгелгези Мурманскиниң чурт-шинчилел музейинде ажыттынган. Культура хүннериниң уран чүүл программазында Ярославльга, Волгоградка, өске-даа хоорайларга симфония болгаш эстрада музыказының концерттерин көргүзери кирген.

Хову ажылдарынга белеткел

ХЫНАЛДА ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, Сельхозтехниканың күрүне комитединиң, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң специалистеринден тургустунган тускай комиссия Бии-Хем районнуң совхозтарының часкы тарылгага канчаар белеткенгенин хынап көрген.

Бии-Хем — республиканың тараалаң районнарының бирээзи. Ынчангаш ооң ажыл-агыйлары часкы хову ажылдарынга онзагай хынамчалыг белеткенген турар ужурлуг. А херек кырында байдал кандыг болганыл? Чоруткан хыналданың сан-медээлерин мандаа ап көрээли. Совхозтарда бар болуп турар 347 тракторнуң 250-ни ажылдаар кылдыр белеткеттинген. 97 тракторга септелге негеттинер, оларның чүгле 67-зин ам септеп турар. Артканнары аңаа турбушаан. Оон аңгыда 24 К-700 тракторнуң онунга база септелге негеттинер. Ылаңгыя «Өөк» совхозта байдал дүвүреңниг. Ажыл-агыйның 99 тракторунуң 33-ү ам-даа септелгеде турбушаан. Ол тракторлардан аңгы 16 машинага ийиги септелгени кылыр херек. «Саян» совхозта ам-даа 23, «Хадыңда» — 10 трактор септеттинмээн.

Үстүнде айыткан совхозтарда тракторларны септээниниң шынары база багай. Шимчедикчилерни септээш оларны эдиктир ажылдатпайн, тракторларны эптеп турда, инженер-техниктиг ажылдакчылар хынап көрбейн турар. Септелге соонда тракторларны ажыл-агыйларның кол агрономнары баштаан комиссия хүлээп албайн турар. Чижээ, «Хадың» совхозта кол агроном болуп турар В. Гладышев техника септелгезин хынап көөр, белен болган машиналарны комиссияны баштап хүлээп алыр хамаан чок, септелге мастерскаязынга безин барып көрбээн. Ол совхозта үрезин хоранаар машиналарны ам-даа белеткевээн, часкы тарылга үезинде ажыглаар кывар-чаар материалдар сөөртүнмээн. Часкы хову ажылдарын чорударының ажылчын планы безин кылдынмаан. Үрезинниң шынары багай. Совхозтуң удуртукчулары комплекстиг отрядтар тургузарын ам-даа чугаалашпаан.

«Шивилиг» совхозта байдал база-ла оон дээредевес. Ында 27 тракторнуң 14-үнге септелге херек, 28 чүък машинасының чүгле 15-и чоруп турар. Совхозка часкы хову ажылдарын чорударынга 15 механизатор чедишпес. Үрезинни тараа белеткелиниң черинден сөөртүп, арыглап албаан. Ажылчын план чок.

Районнуң совхозтары бо чылын шөлдерже чаңгыс тонна-даа өдек сөөртүп төкпээн. Ажыл-агыйлар ногаа культураларының үрезиннерин четчири-биле тыптынып албаан. «Өөк» совхозта картофель олуртурунуң планын күүседиринге четчир үрезин чок. «Кызыл тараачын» совхозка ногаалар тарып өстүрериниң байдалы бергедеп турар. Чүге дээрге, ногаа культураларын өстүрер Ээрбек салбырында суггарылга бугазын «Тыва суг тудуг» трест дооспаан, дөрт чыл хире узамдыктырып келген.

Бии-Хем районга ниитизи-биле тракторларны ийи ээлчег-биле ажылдадырынга ам-даа 216 механизатор чедишпес. 1979 чылдың часкы хову ажылдарын чорударының талазы-биле немелде хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында механизатор кадрларны четчелээриниң хемчеглерин доп-дораан алырын айыткан турбуже, район төвүнүң организацияларындан болгаш бүдүрүлгелеринден совхозтарже часкы хову ажылдарынга механизаторларны чорударын чүгле чаа чугаалажып турар.

Чүък сөөртүр 230 автомашинаның 55-ин септээр ужурлуг. Ынчалзажок оон чүгле 22 машинаны септеп турар. А артканнарынга ам-даа хол дегбээн.

Районда андалыннарның 93 хуузу, сеялкаларның 90 хуузу септеттинген. Сес культиватор, суг чаштырар 7 машина кылдынмаан. Районнуң ажыл-агыйлары чазын 14615 гектарны удур андарар, оон иштинден 1250 гектар черни ширин андара кагдырбас техника-биле болбаазырадыр. Механизаторлар чурттаар хову турлаглары, ында чунар-бажыңнар белеткеттинмээн.

Хыналдадан илерээн үстүнде четпестерден ап көөрге, Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары часкы хову ажылдарынга ам-даа белен эвези тодаргай-дыр. Техниканы септээринде, үрезинни белеткээринде «аар-саар» дээр чүүлдер чок. Часкы хову ажылдарынга бүгү талазы-биле бүрүн белен болур ужурлуг.

Ам районнуң партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнары чугула кодээ ажыл-агый кампаниязын чедиишкинниг чорудар дээш, арткан үеде эргежок чугула бүгү-ле хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

М. ХАЗБУЛАТОВ.

Республиканың кодээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Армия болгаш Флоттуң амыдыралындан

УРАЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Чаа черже кыска хуусаада кошкеш, дайынчыларны «дайзынның» агаардан халдаашкынындан камгалаар. Техниктиг өөредилге үезинде зениттиг ракета кезээниң күүседир даалгазы ындыг. Кезектиң командылалын ёзугаар эртер марш күүселдезин зениттиг ракета батареязының капитаны С. Павлов башкарып чораан.

Даалганы аныяк офицер чедиишкинниг күүседип шыдаан. Ооң командылалы-биле дайынчылар айыткан черге чедип кээп, каш-ла минутада «дайзын-биле» тулчуушкунга дайынчы техниканы ыяк белеткепкеннер. Агаарга «дайзынның» самолёттары көстүп кээри билек, капитан Павловтуң дайынчылары хенертен-даа саадаашкын чокка «дайзынның» самолёттарын бүрүн узуткаан. Дайынчылар агаардан халдаашкынга белеткенириинге болгаш оон камгаланырынга база анаа удур тулчуп билиринге бедик мергежилдиин көргүскеннер.

В. ЖУТКО.

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Тактиктиг өөредилге үезинде бир кезектиң командири капитан А. Чечеткин албан херээниң аайы-биле суртакчылай берген турган. Командирниң дужаалын ёзугаар кезекти лейтенант А. Яшин удуртуп турган. Ол дайынчыларны удуртуп башкарар талазы-биле мергежилдиг кижи болган. Ынчангаш ракетчиктер салдынган сорулгаларны күүседип шыдааннар.

Бо өөредилгеге база бир аныяк офицер-лейтенант О. Симонов эрес-кашпагайы-биле ылгалган. Дайынчы техникага хензиг үрелиишкинден даалга күүсеттинмес чыгыы турда, Симонов аваангыр, кашпагайы-биле болгаш угаангыр-сагынгыры-биле үрелиишкинни кыска үеде эдипкен.

Кезектиң аныяк офицерлери кышкы үеде өөредилгеге алган социалистиг хүлээлгелерин кызымак күүсеткеннер.

Г. ЖАРКОВ.

ЛЕНИНГРАДТЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Капитан Е. Ильинниң командылааны хыдыкчы бомбардировщиктер звенозу «дайзынның» аэродромун узуткаар даалганы алган. Ук районче самолёттар дуюкаа ужуп үнүпкеннер. Аэродром бо-ла болгай.

Баштайгы атакаже 1-ги класстың шериг ужудукчузу, капитан Е. Ильин кирипкен. Атакаже кады үнген самолёттары-биле ол «дайзынның» аэродромунуң самолёт хонар дилиндек шөлүн үрээннер.

Ийиги атакаже үнгеннер, улуг лейтенант Ю. Чолохянның удуртулгазы-биле даалгазын тергиин эки күүсеткеннер.

А. ПЕТРОВ.

ПРИВОЛЖЬЕНИҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Улуг лейтенант В. Батутин командылаан харылзаачылар ротазының радиотелеграфистериниң дайынчы дуржулгазы улуг. Кезектерниң офицерлери кичээл бүрүзүн бедик деңнелге эрттирип, дайынчыларның билиг-мергежилин шериг өөредилгезинге шылгап турар.

Улуг лейтенантылар В. Батутинниң, А. Князевтиң болгаш анаа дайынчы С. Сердюковтуң активчи киржилгези-биле кезекте психологтуг белеткел клазы тургустунган.

Өөредилге чылының баштайгы айларында-ла харылзаачылар улуг лейтенант А. Князевтиң удуртулгазы-биле 3-кү класстың радиотелеграфизиниң нормазын күүседипкеннер.

А. НОВИКОВ.

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТҮҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Капитан В. Баженов командылаан зениттиг ракета батареязы — Н кезекте дээре кезектиң бирээзи. Дуржулгалыг офицер шөлге кичээлди билдилиг организастап, кичээл бүрүзүн бедик методиктиг деңнелге эрттирип турар. Ракетчилер социалистиг чарышка доктаамал тиилекчи болуп, политиктиг болгаш дайынчы белеткелге эки түңнелди чедип ап турар. Бүгү-ле дайынчы даалгаларны чүгле «тергиин» демдекке күүседири ракетчилерге дүрүм апарган.

Г. ШУТОВ.

СИБИРЬНИҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Н кезектиң ужудукчуларынга агаар-бойдустуң хирелиг үезинде дайынчы даалга күүседир онаалга таваржыпкан. Самолёттар аңгы-аңгы бедикке ужуп чорааш, дайынчы даалганы күүсетпишаан, айыткан районга үезинде чедер.

Нарын онаалганың күүселдезиниң үезинде 1-ги класстың шериг ужудукчулары майор Н. Волошин, капитаннар В. Берсенев, Р. Шариков олар шылгараан.

Кезектиң дуржулгалыг авиаторлары, чаңчыл ёзугаар, шериг училищезиниң доозукчулары — аныяк дайынчыларга дайынчы мергежилдиң чажыттарын ажыдып, арга-сүмезин берип турарлар.

А. ЮРКИН.

(«Красная звезда» солундан).

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

Апрель № 4 (84)

ЛАФЕТТЕ СЫЛДЫСТАР

Артиллерист-зенитчик комсомолчу **Иван Шилов** фашистиг эжелекчилерге удур бирги тулчуушкунга-ла «Мессершмит—109-ту» чуура аткан. Ооң соонда база.

Он сес рубин сылдыстар ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң төп музейинде кадагалаттынган, ол дайынчы чепсектиң лафедин (пушканың дугуйлуг дөжээ) каастап турар. Он сес сылдыс—ол дээрге Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында И. Шиловтуң узуткааны дайзынның он сес самолёдудур. Иван Шилов өске дайынчы эш-өөрү-биле кады дайынның оттуг, узун оруктарының чаңгыс муң километрин эртпээн болдур ийин. Москва чанынга бир тулчуушкунга зенитчиктер дайзынның авиациязының халдаашкынынга удур эрес-дидим демисешкеннер. Шилов фашистиг самолёттар-биле деңэвес тулчуушкун үезинде хараалдакчызы-биле кады аар балыгладыпкан. Бөлүктүң командири үш кижи орнунга чааскаан тулчуп тура, дайзынның үш самолёдун аңдара аткан.

Фашистерниң чадаг шерии шавар халдаашкынче демниг үнүптер орта, бистиң дайынчылар дайзынның артиллерийжи-миномёдунуң огунуң адаа-биле боттарының пушкаларынга уннаштыр чыткылапкаш, баштайгы дааштаашкыны-биле ийи немец бронемашинаны, дайзынның элээн каш от точкаларын өрттендир атканнар...

Кызыгаар шериниң дайынчылары, чурттуң төвүнүң арыг ак-көк дээрин камгалап дээш ынчаар тулчуп чорааннар. Лейтенант А. Катрич маңаа, Москва камгалалынга, авиацияның төөгүзүнде бир дугаар, дайзынның бомба октаар самолёдун чуура үстүрген.

База-ла маңаа, Москвага, хыдыкчы авиаполктуң ужудукчузу комсомолчу В. Талалихин дүне када дайзынның самолёдун чуура үстүрген. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында чүгле Москваның агаардан халдаашкынындан камгалалы дайзынның 1,5 муң самолёдун узуткаан.

И. Шиловтуң дайынчы бөлүүнүң зенитчиктери—дайынның хоочуннары чылдың-на боттарының пушказының чанынга чыгып турарлар.

В. СЕРОВ,
СЭТА-ның корр.

АДА-ЧУРТТУҢ ТАЙБЫҢ ДЭЭРИ

Апрель 8—чурттуң Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериниң хүнү (ПВО). Ук шеригниң төөгүзүнүң, зенитчиктерниң алдарлыг ажыл-херектериниң дугайын чурттуң ПВО-зунуң радиотехника шериглериниң начальниги генерал-лейтенант М. БЕРЕГОВОЙ мынча деп чугаалаан.

Аңгы демиселдиниң, улуг революцияның оттуг чалбыыжынга төрүттүнген ПВО шерии Октябрьның төлү. Советтер чуртунуң чажыды болур. В. И. Ленинниң дорт киржилгези-биле тургустунган ук шериг самолётка удур баштайгы куяк дивизиондан Совет Чепсектиг Күштерниң тускайлаң хевири апаргыже чедир алдарлыг дайынчы оруктү эрткен.

Баштайгы беш чылдарның планын чедиишкинниг күүсеткени, чуртту индустриализастааны агаардан халдаашкынга удур камгалалды техника талазы-биле чаарты чепсеглээр арганы берген. Чаа-чаа хыдыкчы самолёттар чогааттынып, зениттиг артиллерия сайзыраңгайжып турар, чаа шериг—радиотехника шерии тыптып келген. Агаардан халдаашкынга удур камгалалдың быжыг системазы ынчаар тургустунган.

Зениттиг артиллерияның баштайгы дайынчы дааштаашкыны 1941 чылдың июнь 22-де Севастопольдуң дээрин камгалап турда чаңгыланып үнген. Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн. Гитлержи командылал бодунуң «чаңнык дайыны» деп планынга бистиң чуртувустуң улуг-улуг хоорайларын, харылзааның кол-кол участоктарын агаардан күчүлүг согуушкунга таварыштырарын копчуг чугула деп айыткан турган. ПВО-нуң дайынчыларының дидим болгаш эрес-маадырлыг чоруунуң ачызында дайзынның бомбалакчы ужар чүүлүнүң баштайгы калчаалыг согуушкунун чурт шыдажып эрткен болгаш стратегия талазы-биле чугула объектилер камгалап алдынган.

Үлетпүрлүг болгаш административтиг улуг төптүң агаардан халдаашкындан камгалаарының кайгамчыктыг үлегери болза Москваны камгалааны болур. Москва чоогунга ПВО шериглери 1305 самолётту, 450 танкыны, чүс-чүс автомашиналарны: муң-муң солдаттарны болгаш офицерлерни узуткап чок кылган.

Ленинградтың дээрин болгаш дош кырының «амыдырал оруун» камгалаар дээш ПВО шериглери улуг күжениишкинни үндүрген. ПВО-нуң дайынчылары Сталинград болгаш Курск, Днепр болгаш Кавказ дээш улуг тулчуушкуннар, Берлин дээш сөөлгү шиитпирлиг тулчуушкуннар үезинде бистиң шериглеривисти агаардан камгалаар талазы-биле дайынчы даалгаларын чедиишкинниг күүсеткен. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ПВО шериглери дайзынга улуг когаралды чедирген: агаардан халдаашкынга удур камгалалдың кезектери 7300 ажыг самолётту, 1500 хире үгер-боолар болгаш миномёттарны, хөй-хөй танкыларны, дайынчы техниканы болгаш дайзынның диргиг күжүн узуткаан.

ПВО-нуң дайынчылары, бодунуң Ада-чуртунуң шынчы оолдары, Коммунистиг партияның болгаш Ленинчи комсомолдуң алдарлыг кижизиттирикчилери, дайзын-биле кадыг-дошкун сегиржип алышкыннарга массалыг маадырлыг чоруктарны кылып турганнар. Олардан 80 муң ажыг кижи орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан, 92 дайынчыга Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан, а капитан А. Карпов ийи дакпыр маадыр болган.

Амгы үеде чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шерии ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң эң-не нарын болгаш техника-биле ыяк хандыртынган хевирлериниң бирээзи. Ооң составында кирип турар зениттиг ракета шериглери зениттиг ракета комплекстериниң янзы-бүрү хевирлери-биле чепсегленген. Оттуң кайгамчык күштүг дээштии болгаш часпазы агаарда кандыг-даа караны ооң бедии, дүргени, ыракшылы хамаан чокка чок кылыр арганы берип турар. ПВО-нуң ужар чүүлү үнден дүрген ужар хыдыкчы самолёттарлыг, бистиң ужудукчуларывыс дүн-хүннүң кайы-даа үезинде дайзынның кандыг-даа самолёттарын болгаш чалгыныг ракеталарын узуткап чок кылып шыдаарлар.

Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалалының системазында чугула черни радиотехниктиг шериг ээлеп турар. Хеп-хенертен халдаашкынны дайзын «тиилелгениң дугуурү» дег үргүлчү санап турар. Дайзынның ол «дугуурун» чок кылыр, хеп-хенертен халдаашкынны болдурбас херекке чурттуң ПВО-зунуң радиотехниктиг шерии бараан болуп турар. Олар амгы үениң эң чаа автоматтыг радиолокация дериглерлиг. Чылдың болгаш дүн-хүннүң кайы-даа үезинде дыка ыракта бедик-даа, чавыс-даа ужуп чоруур чүүлдерни өйшаанда билип, көрүп каар арга бар.

Амгы үениң радиолокация техниказы, башкарылганың дүрген хөделир автоматтыг системаларын комплекстиг ажыглаары кадыг-дошкун Соңгу чүктен Памирниң булут ындында шиш дагларынга чедир, Балтий далайдан Чукоткага чедир бистиң чуртувустуң девискээрлериниң агаарын идегелдиг камгалаар арганы берип турар.

Бистиң сүр-күштүг болгаш тайбыңга бараан болган чепсээвис идегелдиг холдарда. Совет улус ПВО шериглерин Төрээн чурттуң агаар кызыгаарының идегелдиг таңныылдары деп ынакшыл-биле адап турар. Олар чоннуң бүзүрелинге төлептиглер-даа. Дайынчы дежурныйлаашкын үезинде серемчилелдиг болгаш дуруштуг чорук, үргүлчү дайынчы белен чорук Совет чурттуң агаар кызыгаарларын үрээр дээн оралдажышкын бүрүзүн шиитпирлиг-биле сый шаварынга дузалап турар. Орус болгаш узбек, грузин болгаш украин, белорус болгаш таджик—совет улустуң янзы-бүрү нациязының төлээлекчилери бистиң Төрээн чуртувусту камгалап турар. Ада-чуртунга ынакшыл, шериг хүлээлгезинге болгаш даңгыраанга шынчы чорук оларны каттыштырган. Бедик идейлиг чоруктуң, коммунистиг бүзүрелдиң болгаш серемчилелдиң чаңгыс аай болуп каттышканы—ПВО-нуң дайынчыларының күжү ында.

Сайзыраңгай социализмниң тургусканы ПВО шериниң хууда составын шынар талазы-биле быжыктырган. Аныяк солдаттарның 70 хуузу институт, техникум азы ортумак школа дооскан. ДОСААФ-ка эки белеткелди эрткени оларга дайынчы нарын техниканы болгаш чепсекти кыска хуусаада шиңгээдип ап, бедик чергениң специалистери апаарынга дузалап турар.

Чурттуң ПВО шериниң командирлери болгаш политажылдакчылары — политика талазы-биле быжкан, Төрээн чуртунга бердинген, бедик мергежилдиг кадрлар болуп турар. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелди, социалистиг чарышты билдилиг организастап турган, олар Ада-чурттуң дээриниң идепкейлиг камгалакчыларының өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң сорулгаларын комплекстиг шиитпирлеп турар. Ооң бирээзи—офицер А. Чурилов. Дуржулгалыг командир бодунуң методиктиг билиин улам бедидип, өөредилгениң чаа техниктиг херекселдерин ажыглап, эки командирлерниң дуржулгазын чогаадыкчы ёзу-биле шиңгээдип ап турар.

Амгы үениң дайынчы салгалы фронтучуларның чаңчылдарын ыдыктыы-биле камнап, уламчылап турар. Оларның дайынчы дуржулгазындан эң эки чүүлдерни: дайынчы расчёттарның бир демниг хөделирин, шериг херээн тергиин эки өөренирин, техниканы болгаш чепсекти ыяк билирин олар салгап алган.

Чурттуң Агаардан халдаашкынга удур камгалал шериниң хүнүн ПВО-нуң шериглери бүгү өөредилге болгаш дайынчы сорулгаларны бедик шынарлыг болгаш ажыктыг кылдыр шиитпирлээри-биле уткуп турарлар.

Ада-чурттуң дээриниң шынчы камгалакчылары, бистиң дайынчыларывыс Варшава Керээзиниң киржикчизи чурттарның акы-дуңмалышкы армиялары-биле кады бүгү социалистиг демкаттыштырылгазының агаар кызыгаарларын бүзүреңдиг камгалап турарлар.

(СЭТА).

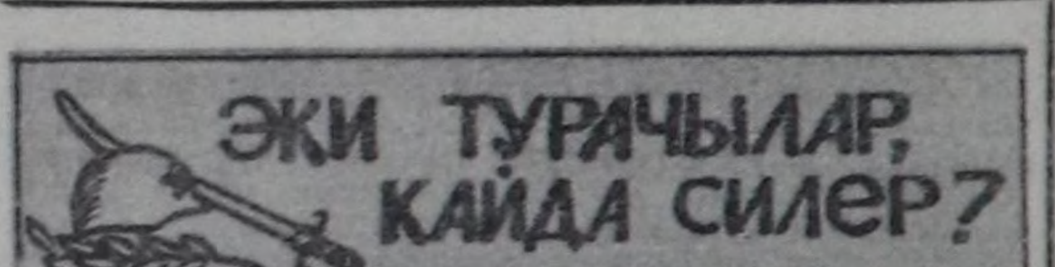

ЭКИ ТУРАЧЫЛАР, КАЙДА СИЛЕР?

ХАЙГЫЫЛГА КАДЫ ЧОРУП ТУРУВУСТА

«Шын» солуннуң «Революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдар» деп эгелиг арны өй-өйлеп үнүп кээрге, сонуургап номчуур улус бис. Ол арынга орус, тыва улустарның найыралының дугайында, бистиң ада-өгбелеривистиң алдарлыг революсчу, дайынчы эрткен оруунуң дугайында солун материалдарны, төөгүнүң чуруктарын парлап турар-дыр. Эки турачыларның дугайында материалдарны арбыдадыр парлап турарынга фронтучулар бистер өөрүп тур бис. Хоралыг дайзынны чылча шаварынга бистиң киирген үлүүвүс тыва чоннуң төөгүзүнге база бир тураскаал боор артып калыр деп бодаар мен. Ылаңгыя дайын шөлүнге өлүрткен эки турачыларның чырыткылыг тураскаалы кезээ-мөңгеде артар ужурлуг.

Сенчен-оол дугайында

Эрткен чылын үнген бир солунга Сенчен-оолдуң дугайында материалдар парлаттынган чораан. Ында чамдык чүүлдер шын эвес хевирлиг апарган. Ынчангаш бо чүүлдү бижип олур мен. Бистер кезек автоматчы адыгжылар Дончуттуң взводунга чордувус, мен ийиги салбырның командири турдум. Мээң салбырым холдуунда-ла хайгыылга чоруп турган. Кызыл суглуг Баян-Кол чурттуг Сенчен-оол бичежек сынныг, ак арынныг эр чүве. Ол Дубно хоорай дээш тулчуушкунга өлүрткен.

Ол хоорай дээш тулчуушкун кончуг дошкун болган. Ооң кыдыынга шаап халдаашкынче каш удаа көдүрлүп чадап, үш хонган бис. Немецтер чамдыкта бистиң артывыскаа кээр турдулар.

Ынчан ийи айның ортан үези боор. Ол кежээ мени, Сенчен-оолду, Тес-Хем чурттуг Соян Дончуңну дөрт орус оол-биле кады хайгыылче үндүрген чүве. Бисти командылап чораан аныяк лейтенант бистиң билип келген чүүлдеривисти түңнеп алгаш, бир эжи-биле дедир чорупту. Бисти камгаланыл хонуңар дээн чүве. Арыг иштинге фашистерге үзе кирдирип алгаш, хондувус, олар бисти эскербээн хевирлиг болган. Эртенинде ийи таланың кайызы-даа атакаже көдүрүлген. Өөрүвүс бисти эрте берген хевирлиг, чогум оларның кайдаазы билдинмес. Хенертен бистиң турган черивиске дайзынның боолаан частыр октары частып туруп берди —сугур чаашкын чагган чүве дег апарган. Чанывыска чазылган мина бузундуларындан Сенчен-оол үш орус эжи-биле кады ыш-биле бардылар, ону шуут көрдүм. Ооң соонда бузундулар мээң бажымны чара шаапкан болган, Дончуң мени оңгуже сөөртүп чедирген чораан.

Д. БЕГЗИ-ХУУРАК.
Жданов аттыг совхозтуң хойжузу.

ДАЙЫНЧЫЛАР КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

ЧУРУКТАРДА: Совет Армияның дайынчылары боттарының дайынчы болгаш политиктиг белеткелин доктаамал бедидип турар. Үстүнде чурукта капитан Виктор Андреевтиң мотоадыгжы салбырының дайынчыларының шаап халдаашкын өөредилгезин эрттирип турары.

Адаанда чурукта улуг лейтенант Виктор Игнаткинниң ротазы атака үезинде.

СЭТА-ның фотохроиниказы.

БАШКЫ-БИЛЕ ЧУГААЛАЖЫ БЭЭРГЕ...

Кызылда күрүнениң башкы институдунда химия башкызы бар. Ооң ады Евгений Иссонович Сосновский.

Башкы кижи башкы-ла болгай. Чогуур шагында келгеш студентилерге лекция номчуп азы семинар эрттирер. Айыткан үе билдиртпейн эрте бээр. Башкы чоруй баар. А бир эвес хостуг үе бар болза, ооң-биле чугаалажырга дыка солун. Ол, таптыг-ла амгы студентилер ышкаш, назылыг тургаш, дайынга киржип чораан.

— Дайын эгелээнин 1941 чылдың июнь 22-де, хүндүскүнүң он бир шак үезинде, дыңнаан мен—деп, Евгений Иссонович сактыр.

— Ынчан Москваның күрүне университединиң химия факультединиң бешки курзунга өөренип турдум. Гитлержи аг-шериглер Төрээн чуртче оор ёзу-биле халдаан деп чүвени дыңнааш, кижиниң өжээн-килеңи хайныгып кээр чүве чораан.

— Дайылдажып кириптер-дир деп бодал амыратпайн-на турган боор аа?

— Ынчанмайн канчаар. Чеченчидип чугаалаарга, аныяк кижи бүрүзү бераенишкен базып турар чүве-ле болгай. Кезек када дайылдажып-даа турдум.

Элээн болганда бисти, дээди эртемниг солдаттарны, Ленинградтың артиллерия училищезинче өөредип чоруткан. Аңаа бир чыл ажыг өөрендивис. Училищеге тургаш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге кирер аас-кежиктиг болдум. Училищени доозкаш, биче лейтенант шериг ат алдым. Оон мени 2-ги Белорусс фронтунуң 19 армиязынче взвод командири кылдыр чоруткан. Артиллерийжи взводту командылап, дайзынга удур чаалажып турдум. Акы-дуңма поляк черни дайзынның түр эжелелинден хостаарынга кириштим. Фашистер Польшаның девискээринге араатанзыы-биле хөделип, тайбың чонну кара тураазында аажылап, кыргып-хыдып турган. Ынчалзажок оларның кара сагыштыг планнары бүтпээн. Чон эжелекчилерге дужуп бербээн, дайзын ону дискек кырынга сөгүртүп шыдаваан. Поляк улус ыдыктыг демиселче көдүрлүп үнген. Фашистиг аг-шеригни ижээнинче дедир сывыртаан совет шериглер поляк улуска дузалажып, ооң черин дайзынның хирлиг аспаандан хосташкан. Мен оларның аразынга бөдүүн офицер бооп киржип, хамааты хүлээлгем күүседип, кандыг-даа онза маадырлыг чорук кылбайн, анаа-ла дайылдажып чораан кижи-дир мен.

— Ындыг-даа болза Кызыл Сылдыс орденни кижи бүрүзүнге бербейн турган-на болгай, Евгений Иссонович?

— Шак ындыг орденни дыка хөй кижи алган—деп, Сосновский башкы харыылады.

— Бистиң башкыларывыс аразында безин ындыг шаңналдыг кижилер бар. Чижээлээрге, Владимир Николаевич Ковалёв база Кызыл Сылдыс орденниг болгай. Черле ынчаш мен ышкаш кижилер-ле хөй. Онза чүве кылбаан мен.

Онза чүве кылбаан... Маадырлыг чорук кылган кижилер шак ындыг бөдүүн сеткилдиг боор-дур. Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип, Төрээн чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалажып алган кижи бүрүзүн маадыр деп санаар бис. Оларның кижи бүрүзү амы-тынын артынга каггаш, арыг ханын төп турган, бистиң амгы аас-кежиктиг амыдыралывыс дээш чаныш-сыныш чок тулчуп чораан болгай.

Бөдүүн башкы-биле бичии када чугаалажырга безин ындыг-дыр. Ол оттуг чылдарда Төрээн чурту дээш тулчуп турган бо башкы тайбың үеде келир үениң башкыларын билиглер-биле чепсеглеп турар.

Б. МОНГУШ.

КЫДАТ УДУРТУЛГА БУРУУЛУГ

Фашистиг Германияның бистиң чуртувусче оор ёзу-биле халдааш, каш хире өлүм-чидимни, аш-чутту, хоозуралды болдурганын кажан-даа утпас бис. Делегейге быжыг тайбың дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш партия, чазаавыстың кайы хире улуг ажылды боттандырып турарын билир бис.

Ынчаарга Кыдаттың удуртулгазы социалистиг чурт Вьетнамче халдааш, бужар үүлгедигни кылган. Пекинниң агрессорлары ам-даа оожургаваан. Харын-даа 1950 чылда бистиң чуртувус-биле найырал, эвилел, кады ажылдажылга дугайында чарган керээни узадырындан ойталап турар дугайында дыңнадыгны солуннардан номчудум.

Алды уругнуң адазы болган ажы-төлүм өмүнээзинден чаа-дайын өөскүвезин деп күзээр мен.

М. БАЗЫР-САДЫ.
Улуг-Хем район.

ҮЕ-ҮЕГЕ ТААРЫШТЫР

«Шынның» почтазы баштайгы кварталда

Онгу беш чылдың дөрткүзүнүң баштайгы кварталы доозулган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле үре-түңнелдиг ажыл-иштиң база бир кварталдың эрткени ол. Бо дээрге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжынга соңгулдага белеткелдиң болгаш бүгү улустуң өндүр чаагай байырлалының болуп эрткениниң үези болган.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Совет улуска чаа чылдың байырынга» сорук кирген Тываның ажылчы чоннары бүгү чурттаазы дег онгу беш чылдың дөрткү чылының баштайгы кварталында бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдааннар. 1979 чылды шалыпчы күш-ажылдың чылы болдурары, бо чылдың болгаш ниити онгу беш чылдың планнарын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартыры — бистиң дайынчы кыйгырыывыс деп ССРЭ-ниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП ТК-ның Кыйгырыында айыткан. Ол улуг сорулганы удуртулга болдурган республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазының дугайында хөй-хөй чагааны редакция алган.

«Шынның» редакциязы кварталдың дургузунда чер-черде бижикчилерден 1500 ажыг чагааны алган. Оларның барык дең кезиинден хөйү солуннуң арыннарынга парлаттынган. «Сөөлгү соңгулдалар соонда чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр боттуг орулга 20 хуу өскен. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевири 19 хуу, а колхозчуларның күш-ажыл төлевири — 26 хуу өскен. Пенсия хандырылгазы экижээн. Хереглелдиң ниитилел фондузундан бир кижиге онааштыр чылда төлевир 312 рубль турганындан 404 рубль чедир өскен» деп Кыйгырыгда бижээн. Чоннуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелин бедидер дээш партия, чазактың хүн бүрү ап турар хемчеглеринге сорук кирген, аңаа өөрүп четтиргенин илереткен, улуг Төрээн чуртунуң күчүзүнге, ооң чырыткылангчак келир үезинге чоргаарланган чагаалар оларның аразында хөй.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң кол сагыш човаашкынының бирээзи—совет кижилерниң кадыкын камгалаары болур. Найысылал Кызылда болгаш республиканың чурттакчылыг өске-даа черлеринде могаг билбес эмчилерниң чогаадыкчы ажыл-ижиниң, оларның кичээнгейлиг, үре-түңнелдиг күжениишкиннериниң ачызында чедип алган чедиишкиннерниң дугайында бижээн 40 чагаа редакцияга келген. Оларның чамдыктарының солуннарга парлаттынганын номчукчу билир.

Редакцияга кээп турар чагааларның темазы янзы-бүрү. Ылаңгыя партийжи амыдырал темазынга 220 ажыг, бүдүрүлге темазынга 138, совет тургузугга 165 дээш өске-даа темаларны маңаа хөйү-биле санап болур. Республиканың ажыл-агыйының кол угланыышкыны — көдээ ажыл-агый. Ынчангаш кайы-даа үеде бо темага чагааны редакция хөйү-биле ап келген. Бо удаада ооң саны 320 болган.

СЭКП-ниң июль, ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чер-черде партия, совет, хөй-нийти организацияларының ап чорудуп турар хемчеглериниң дугайын ол чагааларда бижигилээн. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң материалдарынга хамаарыштыр кварталда келген 38 чагаа солуннуң арыннарынга парлаттынган.

Малчыннарга кыш — улуг шылгалда. Кыштаглаашкынның байдалынга болгаш хой оолдаашкынынга хамаарышкан эвээш эвес чагааны алган бис. Оларның чамдыктары аңгы чүүлдер кылдыр үнгүлээн, а чамдыктарын чагаалар сайгарган допчулалдарга ажыглаан. Редакция почтазы-биле келген чагааны тема аайы-биле ындыг янзылыг санап, бижиири берге.

Номчуттуг материалдарлыг, көрүштүг фото, чуруктарлыг «Аяк шайны аартап ора...», чамдыкта «Чечен мөнде, чечек черде» деп ат-биле «Шынның» дыштаныр хүн номерлериниң дөрткү арны доктаамал үнүп эгелээн. Ол арынга тускай адрестээн номчукчуларның чагааларының кээп турары өөрүнчүг. Бо арынның темаларынга ышкаш «Улусчу контроль», «Чарыш — чоннуң чогаадылгазы», «Революсчу, дайынчы, күш-ажылчы алдар», «Хойлуг кижи каас», «Шынга» чагаалар» арыннарынга болгаш «Бойдус», «Хүнчүгеш», «Шевер-кыстың булуңнарынга» ындыг янзылыг тускай адрестээн чагааларны база манап турар бис.

Часкы хову ажылдары бо хүннерде эгелээр. Ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер, совхозтарның хову турлагларының тарылгага белеткелиниң байдалындан, оларның ол чугула кампанияже киргениңден материалдарны бижиңер.

Мурнувуста улуг байырлал —делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү — Майның бири чоокшулаан. Байырлалга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш үлетпүр бүдүрүлгелерде, фермаларда, бригадаларда социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың мурнакчыларының чедиишкиннериниң, оларның арга-дуржулгазының дугайында бижиири чугула.

Май бирден аңгыда аңаа улаштыр Парлалга, Радио, Тиилелге хүннери дээш демдеглээривис байырлалдар-ла хөй. Оларны бистиң улуг Төрээн чуртувустуң булуң бүрүзүнде байырлалдыы-биле демдеглеп турар. Силерниң бүдүрүлгеңерде, бригадаңарда, фермаңарда, пегиңерде хана-солуннарның үнүп турарының, ажыл-иште бурунгаарладырынга, четпестерни чайладырынга оларның дээштиг салдарының дугайында материалдардан бижиириңерни сүмеледивис.

Маадырлыг совет улустуң, ооң күчүлүг Армиязының фашистиг Германияны тиилээниниң 34-кү чылының байырлалының бүдүүзүнде чурттап тур бис. Кады ажылдап, кожа чурттап турарларыңарның аразында Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери эргим кижилер бар болгай. Оларның эрес-маадырлыг чоруктарының, эп-өөрүнүң дугайында сактыышкыннарны дыңнап-даа бижиири күзенчиг.

Чылдың ийиги кварталы чаагай дүжүт дээш демиселдиң үези. Маңаа часкы хову ажылдарындан аңгыда, чымчак алдын — эки шынарлыг дүк дээш демиселди кириштирер апаар. Кварталдың сөөлгү айы—июньда хой кыргылдазы эгелээр болгай. Ынчангаш ол кампанияга белеткел ажылдарының чоруп турарындан болгаш ооң эгелээнинден аналистиг, тодаргай материалдарны бижиири чугула.

Биргээр чугаалаарга, бистиң республикага ийиги квартал мал чеми сиген кезилдезинге белеткелдиң үези. Ынчангаш «Сельхозтехникаларда», МТМ-лерде сиген кезилдезинге уткуштур көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин база-ла кичээнгейден уштунмас ужурлуг. Ол черлерде техника септелгезиниң чоруп турар байдалындан ажылчын болгаш көдээ корреспондентилерниң хынап, организастап бижээн рейдилерин «Шынның» редакциязы манап тур.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИСТИГ ВЬЕТНАМНЫҢ ТОДАРГАЙ ТУРУЖУ

ХАНОЙ .(СЭТА). Ийи чурттуң аразынга болур-чогуур харылзааларны катап тургузар дугайында даштыкы херектер министрлериниң деңнелинге кыдат тала-биле чугаалажыышкыннар чорудар деп чаагай күзел-соруун болгаш белен чоруун Вьетнамның чазаа база чону дагын көргүскен деп, Вьетнамның Компартиязының ТК-ның органы «Нян зан» солун мурнуку чүүлүнге бижээн.

Вьетнам-кыдат кызыгаар шаандан бээр төөгү талазы-биле хөгжүлдениң байдалынга тургустунган болгаш делегейниң эрге-хоойлу документилери-биле шуут хүлээп көрдүнген деп ук чүүлде онзалап демдеглээн. Кыдат тала-биле быжыг найыралдың кызыгаарын тургузар дээш бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылып келген бис. Кыдат талага бистиң партиявыстың ТК-зының бүгү-ле саналдары харын ол шынчы сеткилдиг чүткүлдү барымдаалаан. Чоннуң хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш, боттарывыстың төрээн чуртувустуң бүрүн-бүдүн девискээрлиг турары дээш бистер болза, бистиң ыдыктыг черивистиң базым-даа черинге кыжанып келген кандыг-даа агрессорну боттарывыстың девискээривистен үндүр шывадаптар дээш демисежир долу шиитпирлиг бис.

Агрессчи болгаш бистиң чуртувусту ээлеп алыр дээр бодалдарындан Кыдаттың чагырыкчы бөлүктери кажан-даа ойталавааннар деп чүүлде демдеглээн. Кыдат шериглерин ВСР-ниң девискээринден амдаа бүрүн үндүрбээн. Вьетнам кызыгаарының шуут чоогунда районнарже шериглерни немей киирип, дайын чорударының чепсээн Пекин база чорудуп, турамык кыжаныышкыннар, калчаалыг хоп-нүгүл болгаш өнчүк-чөңгээлер кылып турар.

Бистиң туружувус тодаргай: дайынны эгелээн тала агрессиязын шуут чок кылыр, ийи таланың хүндүлээр кылдыр дугуржуп алганы төөгүден бээр тургустунуп келген кызыгаарның артынче бодунуң бүгү шериглерин доп-дораан, бүрүн болгаш чугаажок үндүрүп алыр ужурлуг.

Бот-эргени болгаш девискээрниң бүрүн-бүдүн турарын хүндүлээринге үндезилээш, тайбыңны камгалаарының болгаш кызыгаар районнарга оожургалдыг болурунуң чугула хемчеглерин чугаалажыр дээш Кыдат-биле чугаалажыышкыннарже кириптеринге беленин ВСР база дагын тодаргай көргүскен. Бистиң чаагай тура-соруувус чогуур харыыны алган турарын база дагын күзеп турар бис деп, «Нян зан» бижээн.

Чехословакия. Копршивницеде «Татра» деп автозаводтуң бүдүрүп турар чүък сөөртүр автомашиналары кандыг-даа оруктарга торулбас чоруур болганда оларны ССРЭ-ниң янзы-бүрү районнарында тудугларда, даг-руда каар черлерде калбаа-биле ажыглап турар. Ол машиналарның чамдыкчаартып кылганнарын Кыдыкы Соңгу чүкке ажыглаары-биле тускай кылып турар. Олар агаар Цельсийниң-биле 50—60 градус соок турда ажылдап шыдаарлар.

ЧУРУКТА: «Татра-Арктик» деп чүък сөөртүр автомобильди эптеп турары.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

АФГАН УЛУСКА КЫЙГЫРЫГ

КАБУЛ. (СЭТА). Апрель революциязының оюнуң чоокшулап келгени-биле холбаштыр Афганистанның улузунга Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының болгаш Афганистан Демократтыг Республиканың революстуг чөвүлелиниң кыйгырыын Кабулда парлап үндүрген.

Чүс-чүс чылдардагы феодалдыг дарлалдан хосталыышкынны апрель революциязы бистиң чонувуска берген болгаш кижини кижи мөлчүүр чоруктан хостуг чаа ниитилелди тургузарынче угланган орукту ажыткан деп, ол документиде чугаалаан. АДР-ниң улусчу чазаа догуннаашкынының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле чоннуң чаагай байдалын хандырарының дугайында сагыш салыышкынын, афган кижи бүрүзүн далгантараа, хеп, чурттаар оран-суур-биле хандырарын, оларга медицина дузаламчызын көргүзерин бодунуң ажыл-чорудулгазының үндезини болдурган. Бижик билбес чорукка удур демисел калбак нептерээн. Педээ ажыл-ишчилерниң чүс-чүс чылдарда күзеп келген чүвези—чер реформазы амыдыралда боттанып турар. Чер чок чораан 100 муң ажыг тараачын өг-бүлелер ам безин черни апкан, 11 миллион кижи чиижең садыгжыларга болгаш феодалдарга өрө-ширелер төлээринден хосталган.

Афган улустуң чаагай чоруу дээш чурттуң чазааның чорудуп турар депшилгелиг чаартылгалары аңгы дайзыннарының талазындан калчаалыг удурланыышкынны болдурган. Феодалдар болгаш биеэки өске-даа мөлчүкчүлер боттарының дурум чок ямбы-хүндүткелдерин болгаш эрге-чагыргазын чидирерин күзевейн, мусульман шажынчыларның реаксылыг кезээ-биле чүдек-бужар сүлчээлежилгеге кирген. Оларның мөзү чок бүгү-ле үүлгедиглерин империалистиг күштер деткип турар. Бакка сурагжаан аргаларны ажыглавышаан, барыын талакы пропаганда афган улустуң революстуг чаалап алыышкыннарынга удур кадыг-дошкун кампанияны чорудуп турар. Революция соонда даштыкыже дезип чоруткан янзы-бүрү реаксылыг бөлүглежиишкиннер ол кампанияда киржи берген.

Феодалдарның болгаш оларның өмээржикчилериниң чимээнишкиннерин шиитпирлиг үзе шаварынче бүгү афган ажылчыннарны, улусчу чепсектиг күштерниң солдаттарын болгаш офицерлерин Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зы болгаш АДР-ниң Революстуг чөвүлели кыйгырып тур деп, кыйгырыгда чугаалаан. Бүгү-ле партия организациялары болгаш чазак органнары Апрель революциязының чаалап алыышкыннарынга кандыг-даа кыжаныышкыннарга өлүмнүг ойтур шавыышкынны бээринге белен болуп, ажылчы чоннарның шудургу ажыл-ижинден, серемчилелдиг чоруундан болгаш революстуг чаалап алыышкыннарга деткимчезинден Афганистан Улус Демократтыг Республиканың улам ыңайгы депшилгези болгаш хөгжүлдези хамааржыр дээрзин оларга тайылбырлаар ужурлуг деп, кыйгырыгның түңнелинде чугаалаан.

ЧАҢГЫС ЭПТИҢ БОЛГАШ УДУРЛАНЫЫШКЫННЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Араб чурттарның парлалгазы, политиктиг болгаш хөй-нийти организациялары араб чурттарның даштыкы херектер болгаш экономика министрлериниң Багдадка болган конференциязының ажылының түңнелдерин бедик-биле үнелеп турар.

Ол черлерниң политиктиг хайгааракчыларының бодалы-биле алырга, ниити-араб шуулганның кол түңнели болза, египет президент Садаттың өскерликчи-саттыныкчы угланыышкынынга удур база араб улустардан дуюкаа болгаш оларның эрге-ажыктарының күсели-биле ооң израиль премьер Бегин-биле сүлчээлежип турарынга удур туржуп турар араб чурттарның чаңгыс эвиниң улам ыңайгы быжыгыышкыны болур. Араб күрүнелер египет-израиль керээниң айыылдыг уржуктарынга удур чаңгыс аай фронт-биле туржуп шыдаарын Багдадка конференция көргүскен деп, Ливанның даштыкы херектер министри Фуад Бутрос медеглээн. Арабтарны сырый каттыштырып турар факторлар оларны чарылдырып турар факторлардан ораапчок күштүг тодаргай апарган деп, Дамаскының «Тишрин» солуну бижээн. Сауд Аравиязында Джиддеге болган Ислам конференциязының киржикчилери араб улустар боттарының хүрээлелдерин улам сырый каттыштырар болгаш Чоокку Чөөн чүкке бүгү талалыг калбак тайбыңны доктаадып тургузар дээш демиселди уламчылаар ужурлуг деп түңнелди кылган.

Кэмп-Дэвидке арабтарга удур сүлчээни күткүп турганы дээш база чаңгыс талалыг «тайбың» керээзинге ат салырынга дорт киришкени дээш АКШ-ты буруу шавар деп шиитпирни Багдад конференциязының чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алганы ооң чугула түңнели болган. Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң төлээлекчилериниң бодалы-биле алырга, ол конференцияның резолюциялары «АКШ-тың Чоокку Чөөн чүкте политиказынга шыңгы согуушкунну таварыштырган». Арабтарның хүрээлелинде чарлыышкын Каирниң саттыныкчы политиказы дээш аңаа удур экономиктиг улуг хемчеглер алыр арганы оларга бербес боор деп идегел салып турган америк администрациязын-даа, садатчы ёзучурумну-даа Багдадка хүлээп алдынган шиитпирлер сотка олуртканы илдең апарган.

Араб делегейниң бүгү антиимпериалистиг күштериниң чаңгыс эвин быжыглаар арганы берген конференцияны министрлер деңнелинге чылдырар талазы-биле Ирак удуртулганың чугула инициативазын араб политиктиг бөлүктерде бедик-биле үнелеп турар. Империалистиг күрүнелерниң талазындан Багдадка мыйыышкыннар тураажок. Садаттың саттыныкчы үүлгедиинге, АКШ-биле болгаш Израиль-биле ооң сүлчээзинге удур туржур чорукка Ирактың авангардчы ролюн база бедик-биле үнелеп турар.

ХООЧУН МАЛЧЫН

Эртенги хүн үнгеш, ооң баштайгы херелдери Бууранның бажынга дээп турар үеде малчынның коданынче машиналыг халдып ордувус. Одарже үнген хойлар дизип каан чинчи дег чиңге кокпа орукта шуужуп алган бар чорду.

Ол үеде хойжунуң коданынга чедип келдивис. Хой кажаазының даштында хөй санныг хураганнарның үзүктел чок үнүн дыңнааш, ынаар углаптывыс. Кажааның чанынга чедип келиривиске ийи холунда хураган туткан, делгем эгиннерлиг, ортумак сынныг кижи биске уткужуп келди. Амыр-менди солчуп, таныжарывыска, ол «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырының хоочун кадарчыларының бирээзи Кыргыс Кыргысович Шаравии болду.

Малдың кышты канчаар эртип турарының дугайында байдалды айтырарывыска ол мынчаар харыылады:

— Бо кыш черле чүгээр болду. Ынчангаш бистиң коданывыста улуг баксыраан хойлар шуут чок. Хойнуң төрүүрү адакталып турар—дээш, чаш хураганнарны иелеринге ыдып берди.

Кажааже ханылап кылаштай бээривиске, хураганнарны төрээн үелериниң аайы-биле бичии кажааларда тус-тус ажаап, азырап турарын көрдүвүс.

—Бөгүнге чедир чеже олчалыг болдуңар Кыргыс Кыргысович—деп айтырдывыс.

—Мында 340 хураган бар—диди.

— Каш хойдан мынча хураганны алганыңар ол?

— Мээң коданымда 350 төрүүр хой бар. Ооң 338-и төрээни ол. Хорамча болбады—деп, хойжу төнчүзүнде чугаалады.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: хоочун хойжу К. Шаравии.

Авторнуң фотозу.

БҮГҮ УЛУСТУҢ ДЕТКИИШКИНИ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Чоннуң көөр хөөн чогу шах-хаан ёзузунуң арттырган уржуктарын бүрүн чок кылырынче угландыр Түр чазактың чорудуп турар хемчеглерин Иранның улузунуң бүрүн деткип турарының чырыткылангчак херечизи чурттуң күрүне тургузуунуң дугайында айтырыгның талазы-биле санал-онал алыышкыны болган. Иранның премьер-министри М. Базарганның медеглээнин ёзугаар алырга, аңаа киришкен иранныарның 99 хуузу эрге-чагыргаының республиканчы хевирин доктаадып тургузарын шиитпирлиг деткээн. Радио болгаш телевидение дамчыштыр чүве чугаалап тура, санал-онал алыышкынының үезинде чурттуң чонунуң кайгамчык идепкейлиг болганын ол айтып, улуг тиилелгези-биле холбаштыр иран улуска байыр чедирген.

Революция ам-даа бүрүн боттанып доозулбаан болгаш аажок улуг күжениишкиннер-биле шиитпирлээри негеттинер айтырыглар ам-даа хөй деп, Түр чазактың баштыңы онзалап демдеглээн. Реаксылыг күштер алган согуушкуннарындан оңгарлып четтигипкен болгаш революцияның үзе тиилээрин болдурбазын оралдажып турар. Даштыкы деткимчеге даянып алгаш, контрреволюстуг элементилер иран чурттакчы чоннуң тус-тус бөлүктериниң аразынга месилдежиишкиннерни күткүп үндүрүп, Түр чазактың хемчеглерин үзер сорулгалыг үүлгедиглерни кылып турар. Премьер-министрниң сөстери-биле алырга, ол күштер хоралакчы ажыл-чорудулганың чаңгыс аай планныг болгаш даштыкыдан акша-мөңгүнү ап турар. Чазак моон соңгаар-даа революцияның чаалап алыышкыннарын камгалаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр хөделир апаарын М. Базарган онзалап демдеглээш, эрге-чагыргаларга бүгү талалыг деткимчени көргүзеринче улус массаларны кыйгырган.

ПЕКИННИҢ ӨЖЭЭНЗИРЕК ҮҮЛГЕДИИ

Совет Эвилелинге хамаарыштыр Пекинниң өжээнзирек чаа үүлгедиини социалистиг дем каттыштырылгазы килеңнээшкин-биле уткаан. ССРЭ-ниң болгаш КУР-нуң аразынга найырал, эвилел болгаш дузалажылга дугайында керээниң күштүг болурун соксадыр дугайында кыдат удуртукчуларның шиитпирин делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи Кыдаттың маоисчи удуртукчуларының политиктиг дедир төрүттүнүүшкүнүнүң база бир херечизи кылдыр үнелеп көрген. «Пекинчи удуртулганың өскерликчи үүлгедиглериниң санынга кирер шак ол чаңгыс талалыг шиитпир ооң-биле кады КУР болза, антиимпериалистиг туруш-бодалдардан бүрүн аткаарлаан болгаш НАТО лагеринде боо-чепсек садыглакчылары Пекинниң нүүрүнде идегелдиг чагыкчылыг деп чүвени оларга көргүзер сорулга-биле АКШ-тың болгаш НАТО-нуң өске-даа күрүнелериниң талазынче Пекинниң мөгейип турарының база херечизи болур» деп, Чехословакияның «Руде право» солуну демдеглээн.

Совет Эвилели-биле керээни үзериниң дугайын медеглээн Пекинниң чаңгыс талалыг шиитпири амгы кыдат удуртукчуларның политиктиг угланыышкыны улуг күрүнезирек, гегемонисчи чүткүлдер-биле, өске чурттарны болгаш улустарны дора көөр чоруктар-биле, делегейге тергиидел тургузар дугайты кыдат удуртукчуларның планнарынга чорушкек бүгү-ле чүүлдерни өжээнниг көөрү-биле улам-на тодаргайлаттынып кел чыдарын бүгү делегейниң мурнунга база дагын көргүскен.

Кыдат Улус Республика тургустунганының соонда кыдат улустуң бар чораан ол оруундан кыдат удуртукчулар үне берген деп, Вьетнамның «Нян зан» солуну бижээн. Олар Каттышкан Штаттар-биле, Япония-биле болгаш бүгү-ле империалистиг лагерь-биле эвилелдежи бергеннер, Вьетнамга удур агрессчи дайынны өөскүдүп үндүргеннер, бүгү делегейде революсчу күштерге удур туржуп турарлар.

Совет Эвилели-биле найырал, эвилел болгаш дузалажылга дугайында керээден ойталавышаан, кыдат гегемонистер тайбыңче чүткүл дугайында боттарының пөш арынныг бүзүредилгелериниң алыс үнезин бүгү делегейге көргүскеннер.

Г. ШИШКИН.

УГАНДАДА БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Даштыкы информация агентилелдериниң дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Аминге удурланып турар оппозистиг күштер танзани кезектер-биле каттыжып алгаш, Уганданың найысылалы Кампала хоорайдан 33 километрде турар Энтеббе дээр делегей аэропортун ээлеп алган.

Ол күштер Кампаланың кыдыгларынче база кире берген болгаш шериг казармаларын ээлеп алган деп дыңнадыгларда бадыткаашкыннар бар. Аминге шынчы күштер Кампаланы амдыызында ээлеп тутпушаан. Кампаланың радиозу дамчыдылгаларын үргүлчү кылып турар.

Байкалдың соңгу девискээриниң эртине байлактары

Бурятияның Молодёжныйда даг-дүгү тып шинчилээр ажыл доозулган.

Геологтарның олчазы магалыг болган: даг-дүгү тывылган черниң 18 километр чоогу-биле Байкал-Амур магистралы эртер, деп ССРЭ-ниң Геология министерствозунче медээлээннер. Эвээш чарыгдал үнер чадагай арга-биле тывыжын организастап болур чиг-эт курлавырларынче БАМ дорт орукту ажыдар.

Ол ховар шыгжаг: ында аргыышкынга хереглээр удазыннарлыг даг-дүгү көлдаан, удазынының узуну 12 миллиметр. Ол чиг-эттен өрттенмес, изиг аңгылаар болгаш электротехника кылыглары, пластмасс болгаш даг-дүгү-цемент доллурукчулары бүдүрүп үндүрүп болур. Ол материалдар автотрактор болгаш ужар чүүл үлетпүрүнге, энергетикага, машина тудуушкунунга, тудугга болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга улам калбаа-биле хереглеттинип турар.

Ам Бурят АССР-ниң девискээрлеринде тудуушкуну чоруп турар бо улуг орук геологтарны, шинчилекчилерни, тудугжуларны болгаш эң-не янзы-бүрү мергежилдиң төлээлекчилерин далаштыргылаан. Витим хемге болгаш ооң адырынга туттунар гидроэлектростанцияларның техника-экономиктиг үндезилээшкиннерин ажылдап кылып турар. Олар чоокку келир үеде ук девискээрге тургустуна бээр бүдүрүлге комплекизиниң энергетиктиг чүрээ болу бээрлер: Молодёжныйның болгаш өске-даа казымал байлактыг черлерниң байыдылга бүдүрүлгелери ол комплекске кирер. Геологтар Байкалдың соңгу девискээринден казымал байлактарның 50 ажыг шыгжагларын шинчилеп тыпканнар—полиметаллдарның, титанның, марганецтиң, вольфрамның, молибденниң, мөңгүн суунуң... олар казымал байлактар тывыжының үлетпүрүнүң чиг-эт баазазын улам байыдар.

БАМ зоназын шиңгээдип алырын шапкынчыдары—чугула сорулгаларның бирээзи, ол дугайын эш Л. И. Брежнев Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк районнарынга чоруп тура айыткан. Ол сорулга чедиишкиннинг күүсеттинизин дээш геология-шинчилел ажылдарының хемчээлин улгаттырган. Геологтуг шинчилелдерниң геофизиктиг болгаш химиктиг аргаларын хереглээри база космиктиг болгаш аэронавтиктиг херекселдер ажыглаары калбарып турар. Шинчилел бөлүктериниң эргезинде чер үттээр автоматтыг тургузуглар, бедик бүдүрүкчүлүг чаа дериглер бар апарган.

Казымал байлактарны шинчилеп ажылдары, оларга үнелелди бээри магистралдың аңгы-аңгы участоктарының тудуу-биле холбаштыр кылдынып турар. Ооң-биле чергелештир руда байыдар комбинаттарның тудугларының белеткел ажылдары калбарган. Чурттуң Чөөн талакы районнарының бойдус байлактарын шиңгээдип ап эгелээрин, оларның экономиктиг күчүзүнүң өзүүшкүнүн шапкынчыдарын ол бүгү болур-чогууру-биле дүргедедир арганы бээр.

Г. ХАЦЕННОВ,
СЭТА-ның корр.

Москва.

БҮЗҮРЕЛ

Тоожудан үзүнду

Коңга кыңгырт дигеп. Сөөлгү кичээлдер тарап турган. Хөглүг, өткүт үннер оон-моон чаңгыланып, школа коридорун дола берген. Школага бир онза хөглүг дээн минуталар ол-ла болгай. Хүннүң кызыг чок чымыжы доозулган, уругларның арыннары чырык-чырык, кижи бүрүзү хей-аъттыг, үнер эжикче далашкан, сагыжы ажык, хөрээ хостуг. Ава диңмиттиг-ле минуталар.

Алексей Тоорукович даянгыыжын бурунгаар октай аарак клазынче далажы кончуг кирип орган.

— Пар-оол Эрендик артып калзын — деп, ол оожум чугаалаан.

Класс удуртукчузунуң чавыс үнүн дыңнап чаңчыккан уруглар шимээнин дораан соксадыпканнар. Башкылар кымны кичээл соонда арттырып аары билдингир-ле болгай. Пар-оол, аңаа пат шогуп калган кижи, сумказын стол кырынче шугулу кончуг октапкаш, сандайже аар олура дүшкен. Чүнүң-даа мурнунда бөгүн алган ийи «ийизи» сагыжынга кирген.

Пар-оол бо класска шилчип келгенде, беш хире хона берген. Ыя кадында ол чүнү доюлдуруп каапканын утпаан болган. Хүннүң-не эрги клазындан ийи оол эдертип алгаш, таакпылап турган. Бурунгу хүн дежурный башкының чаңы-биле, чугаалап турда-ла, бөрттүг эрткен, дүүн узун чапсарда бир уругну күстүктүр дегээлепкен... Чогум кичээл үспээни-ле шын. «Ат кылыр-ла боор — деп, эрги чаңы-биле быжыглаган чүве дег, стол кырынче хөлбээреп чыда аарак боданган. — Бо башкы-даа кончуттунуп үнер-ле боор».

Дың ийилээ арткаппар. Пар-оол башкыже көөрүнден кызыдыр дидинмээн. Шевер Чудай-оолович ышкаш, эгинден ап, тургузур шелиптер ыйнаан кылдыр бодап, столче улам чавырлып, сумказын сыртаны аарак так чыдыпкан. Башкы ынаар столунга барып олургаш, портфелиниң дүлгүүрүн хылырады берген. Шкаф ажыткаш, оон бир-ле чүве ап, стол кырынга салган. Кыдырааштар болур ужурлуг, арыннарып ажарга даашкыры аажок. «Аа, билдине берди — деп, Пар-оол биргээр боданган.— «Ийилеримни» көргүзүп тургаш чугаалаар бодаан-дыр». Чок. Минуталар эртип-ле турган. Харын-даа болунга шыладанчыы кончуг апарган. «Дириг, одуг кижи шимчеш дивейн мындыг үр канчап чыдар боор. Чоп чүве ыттавас башкы боор, мени көрүп-ле олур ыйнаан, арттырып алган кижи — деп, Пар-оол хамык каразышкыннары каржып турүп бээрге, шыжыгып боданган.— Оода «чүге онаалга күүсетпедиң? Кичээлге чүге орта олурбас сен? Азы дежурныйның сөзүнге чоп чөрүштүң?» деп айтырбас-даа. Шевер Чудай-оолович чамдыкта оон эгелээр. артында үнүн чавызадып алыр, чоорту хөректепип үнер башкы болгай. Кичээл соонда чанар дээш дыка далажыр, «дыштаныр дыштыг, аштаар хырынныг кижи мен» деп алгырар.

Пар-оолга дыка-ла халалыг апарган. Сан санаап болза, та каш муң четкен. Шак чыгай берген боор. Мойну шылааш, сынар чыгап келген. Черле өжеш чаныг кижи шыдажып, шимчеш дивезин кыскан. Башкы бир-ле чүве бижип орар хире болган. Пар-оол чөдүре каапканын боду билбейн барган.

— Пар-оол, — деп, башкының оожум үнү дыңналган. — Дорт олуруп көрем. Чугаалажылы. Азы удуй бердиң бе?

Харыы бербээн. Чытпышаан. «Көрем, кажарын мооң. Оожумнап олуруп-олуруп демей-ле мени буруудадыр сен» — кылдыр Пар-оол өжүгүп боданган.

База-да ыржым минуталар шөйлүп эгелээн. Пар-оолдуң сагыжынга ам Алексей Тооруковичтиниң кичээлдеринге мооң мурнунда кажан-даа «ийи» ап, чөрүжүп көрбээни кире дүшкен. «Чо-ок, класс удуртукчулары ынап-ла шыңгыы болур ужурлуг. Маңаа дүжүп бербес херек» — деп, ол улам дедир даңгырак ап боданган. Ынчап чыда, чеже шыдажыр ийик, бажын бир ийинче ээктирипкен. Ооң арны башкыга көстү берген.

— Бээр көрем. Пар — деп, башкы дилээн.

Пар-оолдуң көрактары башкының чымчак хүлүмзүрүү-биле уткужа берген.

— Сээң-биле дугуржуп, сүме катса дээп кижи мен — деп, башкы харыы бээр бе деп кезек када ыыт чок олурган.— Че, канчаар бис, дугуржуп алыр бис бе?

— Чүнү? — деп, Пар-оол доңгун үн-биле ылавылаан.

— Мен сеңээ бүзүрээйн, сен меңээ бүзүре. Ындыг-дыр але?

Пар-оол ам бажын өске ийинче каап алган. «Че-че ынай, чүге дүрген чугаалавытпас чүве ирги. Ындыг-дыр сен, мындыг-дыр сен. Ындыг болба, мындыг бол дээр — ол-ла-дыр. Кажан-даа, каяа-даа адым үнген кижи мен. «Кемниг-ле чүве Пар-оол, кертик-ле чүве тевеле болгай» деп, ол ачазының бо-ла чугаалай бээр сөстерин сакты каап, ыыт чок чыдып берген.

— Бот-бодувуска бүзүрежип чоруулу дээрим ол-дур ийин. Сээң-биле оон хөй чүве чугаалашпас мен.

— Чүнү үүлгедип каан мен, ону чугаалаңар — деп, Пар-оол мырыңай хөректенип каапкан.

— Па, канчап баардың? Бис ийи кажан, каяа мынчаар каржы чугаалажып чораан ийик бис? Сээң үүлгедиглериң коптарар дивейн ор мен. Бо хүнден эгелеп бот-бодувусту билчип, бүзүрежип чоруулу деп ор ышкажым чүл, Пар.

Пар-оол ам база ыттаваан. Харын-даа дижип ызырнып каап чыткан.

— Чугаалажыр хөңнүң чогу ол бе, Пар? — деп, башкының ыыды хомудаан аянныг демгиинден-даа оожум дыңналган. — Че, ындыг-дыр, чаңын болур сен. Дүъштеки чем чиир болгай. Хей черге сени тудуп арткан эвес мен бе? Мооң мурнунда кичээлдеримге ындыг эвес, дыңнангыр турдуң. А бөгүн?.. Бүзүрежилл деп чугаалаксаан сөзүмнү дыңнаан боор сен. Ону утпайн көр. Че, тура халы че, кабинедивисти хаап каалы — дээш, башкы Пар-оолдуң чениинден ап, тырта каапкан.

Пар-оол кудумчулап бажын доңгайтыпкан кылаштап орган. Бир-ле чүве четпээн ышкаш, соондан тыртып турганзыг болган. Бажының иштин туман-на. «Кижи олудундан безин тургуспайн чыда, чапа бер деп чүзүл? Бүзүрежиили деп чүзү ирги? Хамык үүлгедиглеримни билбези ол ирги бе? Адырам, чогум, чүге бүзүрээр ужурлуг кижи мен?» деп айтырыглар сагыжын долуп чораан. Пар-оол ам ийи башкыны деңнеп, биргээр боданган. «Шевер Чудай-оолович болза дестүнмейн баар ийик»: «Ол ёраңбиле бо класска катап соктаар сен! Бажыңда мээ бар бе? Бажыңда саваң тырып каан бе, сарыг-суг кудуп каан бе? Чоп содаа үндүрдүң?»... дээш-ле баар ийик. А бо Алексей Тоорукович чүнү сөгледи?» деп, ол бодундан айтыртынмышаан, элээн боданган. Биеэги дег сумказын октапкаш, суур кезип чорүп бербейн, бажыңынга ызыртынып хүнзеп алган.

Эртенинде ынай-бээр сүүртүлеңневезин кызып, чапсарларда коридорнуң бир ужундан ыравайн тура эрттирген. Ийи кичээл эрткен. Үшкү кичээл Шевер Чудай-ооловичиниң. Биеэги чаң-биле база бир «ийи» ында-ла илбектели берген. Дараазында узун чапсар. Көөрге, Алексей Тоорукович бо кылаштап орган. Коридорда шимээн-не аажок. Башкызындан хоя дүжүп чорбуже, ол кем-бак чок хүлүмзүрбүшаан, холу-биле ооң эктинден куспактааш, чугаалаан:

— Пар, бөгүн кичээл соонда артып каалы шиве. Класс шимелдезинге немелде кылыр бодаан кижи мен. Дузалажып көр — дээш, ол даянгыыжын дыңзыг-дыңзыг баскылай каап, Пар-оолду куспаандан хоорбайн, коридорну дургаар кожа базып-ла орган.

— Чаа, башкы — деп, Пар-оол оожум харыылаан. Дүүн башкызынга хажагай кынныпканы сагыжын өе берген. Ам мындыг эвилең чугаа сеткилди эде суйбапкан ышкаш болган. Ол өзе бергенин ам чаа эскерип каан. Арай кадаң дээрден башка эгиннери башкызы-биле дужаажып чораан. Эмир чылын чаа хамык башкылардан чавыс турганна кижи болгай.

— Ындыг-дыр. Дугурушкавывыс ол эвеспе, Пар — дээш, башкы коридорнуң өске ужунга кээп, оолдуң хөрээн бодунче чыыра тудуп чоруй, оожум салыпкан.

Башкының куспаа Пар-оолдуң хөрээн чылдып артып калган ышкаш болган. Ооң ужуп сагыш база ажык, сергек. Чүү боор, манап турганы сөөлгү кичээл-даа доозулган.

К. ЧАМЫЯН.
(Уланчылыг).

КАИ-ниң экраны

«ТРАКТОР» ОПЕРАЦИЯ

Чыл келген тудум бистиң республикавыста тракторлар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агыйның машиналарының саны көвүдеп орар. Олар болза көдээ ажыл-агыйжыларның иделгелдиг дузалакчылары болгай. Ынчалза-даа элээн хөй таварылгаларда трактористер боттарынга база боттарының буруузу-биле кижилериниң кадыынга, амы-тынынга айыылды таварыштыра бээр.

Каш чижектерден көрээлинер. Бо чылдың январь 24-түң кежээзинде Ээрбек суур чоогунга «Кызыл тараачын» совхозтуң МТЗ-50 маркалыг трактору аңдарылган болгаш тракторист А. Оолак амы-тынындан чарылган. Ол тракторну шын эвес башкарып чораан болганын чоруткан хыналдалар көргүскен. Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хемге тракторист О. Хүртүк март 18-те эзирик (эртенгиниң 9 шакта) чораанындан «Найырал» совхозтуң МТЗ-50 маркалыг трактору чайылган. О. Хүртүктүң орук шимчээшкининиң дүрүмүн хажыдып, тракторнуң прицевиниң кузовунга олуртуп алган чорааны пассажир амы-тынындан чарылган. Ындыг чижектерни амдаа хөйнү бижип болур.

Орук-транспорт озал-ондактарын анализтеп көөрге, озал-ондак үезинде амы-тынындан чарылган кижилериниң 70 хуузун ажыг кезии көдээ черлерде болуп турар. Ийи озал-ондак таварылгазының бирээзи-ле техника башкарыкчызы кижиниң эзирик чораанындан болуп турар. Республикага чылдың-на трактористерниң буруузу-биле 35 чедир озал-ондак таварылгалары болуп турар болгаш оларның 60 хуузу өлүм-чидимге чедирип келген.

Автомобильдерниң техниктиг байдалы үргүлчү КАИ-ниң контролюнда турар болза, а тракторларның ындыг эвес. Тускай шынзылгазы чок тракторист, дугаары чок, техниктиг байдалы багай тракторлар оруктарга бо-ла таварыжы бээр.

Бо бүгү четпестерни чайладыр сорулга-биле ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозу өске министерстволар болгаш эргелел черлери-биле кады чорууп хемчеглерни ап чорудуп турар. Апрель 1-ден 30-те чедир эртип турар «Трактор» деп операция чогум-на ындыг чорудулгаларының бирээзи болур. Совхозтарның болгаш көдээ черлерде өске-даа организацияларның машина-трактор парктарынга озал-ондак болдурбас талазы-биле ажылдарны идепкейжидер, часкы-күскү үелерде оларны шын ажыглаар база турар черлерин эки байдалга тургузар сорулга-биле ону чарлаан. Операция үезинде орук шимчээшкининге озал-ондак болдурбас талазы-биле ажылдарны совхозтар бүрүзүнде, көдээде организацияларда канчаар чорудуп турарын шыңгыы хынаар. Тракторлар парктарын ажыглап турарын болгаш тракторларның техниктиг байдалын контрольдаар ажылды күштелдирер. Операцияны эрттирип турарының түңнелдерин партия болгаш совет органнарже үргүлчү-ле дамчыттынган турар ужурлуг.

Шынзылга чок кижини автомобиль чолаачызы кылдыр хүлээп албазы билдингир болгай. А трактор башкарары-биле таварышкан-на кижилерни хүлээп алган таварылгалар бола турар боор-дур. Бөгүнгү трактор дээрге дүрген чоруктуг транспорт дээрзин утпас херек. Ынчангаш механизатор кадрларның квалификациязын хынап көөр сорулга операция эрттирер планга база кирип турар.

Механизатор кадрларны белеткээриниң шынарын экижидер база оларга орук шимчээшкининиң быжыг билиин бээри көдээ «профессионал-техниктиг училищелерден, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң удуртукчуларындан шыңгыызы-биле негеттинип турар.

А. АКИФЬЕВ,
ИХМ-ниң КАИ инспектору.

С. УЙНУКЭЙНИҢ «ЧАС» деп чураан чуруу.

ИДЕПКЕЙЛИГЛЕР

Тес-Хем районнуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчылары урап чүүлдүң идепкейлиг киржикчилери болгаш нептередикчилери. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, ында партия эге организациязы болгаш комсомол организациязы администрация-биле быжыг харылзаалыын көргүзүп, кижизидикчи ажылдың бедик деңнелде чорун турарын бадыткап турар. Бо коллектив боттарының чымыштыг ажылын утпайн, хөй-ниитиниң ажылын катай чорудуп турары өөрүнчүг.

Коллектив район төвүнге солун концертти көргүскеш, эрткен айда кожазы Эрзин районга аалдап барып, боттарының кожалары-биле аргадуржулгазын солчуп чорааннар. Бай-Даг суурга спортчу маргылдаалар организастап эрттиргеш, Эрзинге концерт үндүргеш келгеннер.

К. КУУЛАР.

ОЗАЛ-ОНДАК БОЛДУРБАС

Тракторларга озал-ондак болур чоруктарның саны бисте кызырылбайн турар. Эрткен чылдың дургузунда бистиң республикага чүгле Көдээ ажыл-агый министерствозунуң бүдүрүлгелериниң трактористериниң буруузу-биле болган 31 озал-ондак таварылгаларының үезинде кижилер амы-тынындан чарылган болгаш балыгланган. Оон өске министерстволарның болгаш эргелел черлериниң трактористери 35 озал-ондакты болдурган. Оларның чээрби ужу трактористерниң эзирик чораанының уржуундан болган.

Орук-транспорт озал-ондактарының болу бээриниң кол чылдагааннары чүдел? Ол болза трактор соонда кошкан тергелерге кижилер олуртуру, кабина иштинге нормадан ажыр кижилер алыры болгаш тракторларны эзирик башкарары-дыр. Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг хандырылгазының күрүне комитединден В. Фадеев болгаш А. Мандараа ажыл үезинде тракторларын эзирик башкарып чорда, КАИ-ниң ажылдакчылары туткан. Улуг-Хемниң ыяш ажылдап кылыр комбинадының тракторизи Ф. Цих ажыл үезинде эзирик чорааш, чаңгыс эвес катап туттуруп, трактор башкарар эргезин казыдып тураа-даа, ол ажылдап турган. Амгы үеде ол 10 рубль штрафты төлевишаан, 5 чыл дургузунда трактор башкарар эргезин казыткан.

1979 чылдың апрель 1-ден 30-ге чедир бүгү эвилелдиң «Трактор» деп операция-хыналданы эрттирер. Бүгү организациялар, бүдүрүлге черлери база совхозтар боттарының трактористеринге болгаш чолаачыларынга орук шимчээшкининиң дүрүмнериниң кичээлдерин эрттирери болгаш тракторларын, машиналарын бүрүн септээри негеттинер. Чүгле техниктиг байдалы эттинген траспорт ажылче үнер ужурлуг. Совхозтар болгаш организациялар удуртукчулары тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын ажыл соонда эккеп тургусканын контрольдаарын күштелдирер. Оларның башкарыкчылары ажылче үнерде болгаш ажыл соонда гаражка кээрге, эмчи хыналдазын доктаамал эрттирерин организастаар.

З. БАЙКАРА.

ТВ

АПРЕЛЬ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа. 10.40—**«Зарядкага чыскаалыңар!»** 11.00 — **«Будильник».** 11.30—**«Ынаныышкыннар старттары».** Документалдыг телефильм. 11.45 — **«Совет Эвилелинге бараан боош тур мен!»** 12.45—**«Тоол аалдап келген». «Кызыл болгаш кара даштар».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. Эге сөстү РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева чугаалаар. 13.30—**«Музыкалыг киоск».** Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 14.00—**«Көдээге дамчыдылга».** 15.00 **«Театр шинизи».** А. Федро — **«Даңгыналар болгаш гусарлар».** Күрүнениң Евгений Вахтангов аттыг үлегерлиг театрының фильм-шинизи. 17.15 — **«Бөгүн — Чурттуң агаардан халдаашкынынга удур камгалал шериглериниң хүнү».** Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң кол командылакчызы, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маадыры, ужар чүүлдүң Маршалы А. И. Колдуновтуң чугаазы. 17.30—Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хүнүнге тураскааткан концерт. 18.15—**«Кино аян-чоруктар клуву».** Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 19.15 — **«Көдээ херээжен башкы».** Совет херээженнерге тураскааткан бөлүктен документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 19.30—**«Делегей байдалы».** 20.15—Мультфильмнер программазы: **«Саваң бугажыгаш», «Өөреттинмээн кичээлдер».** 20.45—**«Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында».** 21.05 — Е. Образцованың, Н. Сорокинаның, А. Годуновтуң, ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг симфония оркестриниң, **«Березка»** хореография ансамблиниң, орус улустуң М. Пятницкий аттыг ниитиниң ырызының, Украина ССР-ниң П. Вирский аттыг улус танцызының ансамблиниң, Сибирь танцызының Красноярск ансамблиниң, Дагестан АССР-ниң танцызының **«Лезгинка»** ансамблиниң, улус музыказының **«Флуераш»** оркестриниң, Р. Рымбаеваның, Я. Йоаланың, С. Ротаруның, М. Боярскийниң, А. Пугачеваның болгаш өскелериниң-даа киржилгези-биле концерт. 22.30—**«Үе».** Информастыг программа. 23.05—**«Уран чүүл мастерлери».** ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Меркурьев. Ленинградтан дамчыдылга. 00.15 — 00.50—**«Экскурсия».** Эртем-тайылбырлалдыг фильм. Төнгенде—медээлер.

АПРЕЛЬ 9-ТАН 15-КЕ ЧЕДИР

Понедельник

АПРЕЛЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. **«Школа шинизи».** Телешии. 19.25—Телемедээлер. 19.35 — **«Парторг».** Телефильм. 20.05—**«Бистиң почтавыс».** Чагаалар тайылбыры. 10.15 — **«Старт».** Мультфильм. 20.25 — **«Аныяктар туризми».** ВЛКСМ Тыва обкомунуң делегейниң аныяктар туризминиң «Спутник» бюрозунуң даргазы Н. Н. Кузьминаның чугаазы. 20.35—Телемедээлер. 20.50—**«Республикада паспорт солчуулгазынга».** Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң паспорт килдизиниң улуг инспектору В. С. Зиновьеваның чугаазы. 21.00—Чарлалдар. 21.05—**«Эр кижилерге ыглаары чараш эвес».** В. Саниниң **«Хөглүг Робинзоннарның ортулуу»** деп тоожузун ёзугаар фильм-комедия. 22.10 — 22.40—**«Волганың автомобиль заводу».** Телефильм.

Вторник

АПРЕЛЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Уругларга фильм. **«Космоска улуг аян-чорук».** Уран-чечен фильм. 12.10—**«Дириг амытаннар дугайында».** Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар. 13.10—В. Ивко ойнаар. 13.30—Медээлер. 13.40—15.50 — Чапсар. 15.50—Медээлер. 16.10 — **«Бирги беш чылдың юбилейинге».** Кинопрограмма. 16.50—**«Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиннери». «Колхоз эргези».** Дамчыдылганы ССРЭ-ниң юстиция министриниң бирги оралакчызы А. Я. Сухарев чорудар. 17.20—**«Аныяктарның адрестери».**

КЫЗЫЛДАН

18.05—Телемедээлер. 18.15— — **«Чогаалчы болгаш үе».** Дамчыдылга. 18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.55—**«Улуг эгелээшкин».** Баштайгы коммунистиг субботниктиң 60 чылынга.

КЫЗЫЛДАН

19.25—**«Хөй-ниити амыдыралының экраны».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.55—**«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 21.00—Бөгүн делегейде». 21.15—**«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы. 22.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 23.05—00.10 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Т. Ханум.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05—Уругларның **«Говеңда»** ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.55—Чарлалдар. 19.05 — **«Автосонуургактар, утпаңар!»** Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.25—19.55—**«Төрээн аялгалар».** Киевтен дамчыдылга.

Среда

АПРЕЛЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Мультфильмнер программазы. 11.35 —**«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 12.40—**«Кино аян-чоруктар клуву».** Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.40—Медээлер. 13.50—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — **«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң»: «Маадыр-биле кожа», «Северянка», «Кара-каттың чечектери».** 17.00 — **«Төрээн бойдус».** 17.25—**«Дагдыныкчы».** Телеочерк. 17.55 — Страховиц хоорайның (Польша) чүък сөөртүр автомобиль заводунуң ансамблиниң концерти. 18.25—**«Шынар—кол угланыышкын».** Дамчыдылгага СЭКП ТК-ның кежигүнү, Украинаның КП-ның Львов обкомунуң бирги секретары В. Ф. Добрик киржир.

КЫЗЫЛДАН

18.40—Телемедээлер. 18.50—**«Улусчу контроль».** Дамчыдылга. 19.20—**«Юлиус болгаш Юлия чаңгыс эп-сеткилдиг».** Мультфильм. 19.25—**«Амыдыралга кирип турар».** Дамчыдылга. 19.55 — Телемедээлер. 20.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — **«Бөгүн делегейде».** 20.30—**«Сылдыстарже».** Совет ырның концерти. 20.55 — **Космонавтика хүнүнге тураскааткан байырлыг хурал.** Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. 22.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 23.00—00.55—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. **«Динамо»** (Киев)—**«Динамо»** (Тбилиси). Киевтен дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.40—**«Харыылаңар, горнистер.** 19.10 — Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.15—20.50—Документалдыг фильмнер программазы: **«Союз»—«Аполлон», «Орбитага ужуражыышкын», «Дидим чеди кижи».**

Четверг

АПРЕЛЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05—**«Харыылаңар, горнистер!** 11.35—**«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы. 12.50—**«Аныяктарның адрестери».** 13.35 — Медээлер. 13.45—16.00—Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20—Космонавтика хүнүнге документалдыг фильмнер программазы: **«Ол кайгамчык үелер», «Коперниктиң чуртунуң оглу», «Чүректиң ханызындан четтирдим».** 17.15—**«Улустуң аялгалары».** 17.30—**«Төөгүнүң арыннары».** ГОЭЛРО-нуң ленинчи планы.

КЫЗЫЛДАН

18.00—**«Шинчилел кажаажыгаштан үнүп чоруткан».** Телефильм. 18.15—Телемедээлер. 18.25—**«Делегей байдалының допчулалы».** Дамчыдылга. 18.40—**«Хоглаңыр чем болгаш фабрика хаваны».** Телефильм. 18.50 — **«Кодээниң амыдыралы».** Дамчыдылга. 19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—**«Миллионнарның ленинчи университеди».** ССРЭ Конституциязы. Совет кижиниң эргелери болгаш хүлээлгелери. 20.00 — **Хөглүг ноталар».** 20.15—**«Бөгүн делегейде».** 20.30—**«Кижи. Чер. Октаргай».** Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады В. И. Севастьянов чорудар. 21.20 — **«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 22.30—**«Үе».** Информастыг программа. 23.05 — 00.30—Космонавтика хүнүнге тураскааткан концерт. Апрель 11-де Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылганың бижидилгези. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.00— **«Орус чугаа».** 18.30—**«Беш чылдың тудугларында». «Металл болгаш тудуг».** 19.00—**«Ынак шулуктер».**

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Чарлалдар. 19.35 — **«Космос дугайында ыр».** Фильм-концерт. 20.00 — 20.50 — **«Якорь шолу».** Телешии. 1-ги сериязы.

Пятница

АПРЕЛЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Ынак шулуктер».** 11.35 — **«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 12.45 — П. И. Чайковскийниң романстарын РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левко күүседир. 13.10—Медээлер. 13.10 —16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — **«Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». «БАМ. Дөрткү чыл. Поездилерни хүлээп алыр мен», «Витимниң эриктери».** 16.55 — **«Шыдыраа школазы».** Эгелеп чорууларының клазы. 17.25 — **«Поэзия».** А. Жаров. Төрүттүнген хүнүнден бээр 75 чыл болганынга.

КЫЗЫЛДАН

17.50—**«Совет композиторларның симфония музыказы».** Симфония оркестриниң концерти. 18.20 — Киножурнал. 18.30 — **«Тыва неделя».** Информастыг программа. 18.45—**«Чоннуң уран чүүлү».** Дамчыдылга. 19.15 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30 — **«Улустуң чогаадылгазы».** Телетайылбыр. 20.15—**«Бөгүн делегейде».** 20.30 — Телекөрүкчүлерниң чагааларын политиктиг тайылбырлакчы В. Бекетов тайылбырлаар. 21.15 — **«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 8-ки сериязы. 22.30 — **«Үе».** Инфомастыг программа. 23.05—01.00 — ССРЭ-те Польша Улус Республиканың культура хүннериниң хаалыры. Күрүнениң Төп концерт залындан концерт. Төнгенде медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.50 — **«Москва болгаш москвачылар».** 18.20 — **«Сээң амыдыралыңда ном», «Бо эдлепейлиг делегей».**

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Чарлалдар. 19.35 — 20.30 — **«Якорь шолу».** Телешии. 2-ги сериязы.

Суббота

АПРЕЛЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — **«АБВГД-ейка».** 11.10 — **«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 8-ки сериязы. 12.20 — **«Силерге, ада-иелер».** 12.55 — **«Бөгүн делегейде».** 13.05 — **«Эртенги почта».** Музыкалыг программа. 13.35 — **«Эртемниң чедиишкиннери».** 14.05 — **«Хоккей. Оюннуң чуруму».** Дамчыдылганы ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери, тайылбырлакчы Е. Майоров чорудар. 14.20 — **«Москвачы херээжен».** Телеклуб. 15.30 **«Кадыкшыл».** Эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 16.15 — Уругларга фильм. **«Петька космоста».** Уран-чечен телефильм. 17.20 — **«Спортлото»** тиражы. 17.35 — **«Бистиң тайылбырывыс».** Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летунов чорудар. 18.20 — Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. **ЧССР-ниң шилиндек командазы — Финляндияның шилиндек командазы.** В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 20.00 — **«Чедээш».** Улус чогаадылгазының телепрограммаларының делегейниң үшкү фестивалы. (Ирак). 20.25 — **«Билдингир-даа бол элдептиг».** Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 21.25 — **«Легенда ынчаар эгелээн».** Уран-чечен фильм. 22.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 23.05 — Л. Иванова болгаш Б. Киров ырлаар. 23.55—**«Музейлерде болгаш делгелге залдарында».** Метрополитен музейниң бурунгу уран чүүлдери. 00.20 — 01.15 — Соңгу-Осетия АССР-ниң Күрүнениң улус танцызының **«Алан»** ансамблиниң концерти. Төнгенде — медээлер.

Воскресенье

АПРЕЛЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — **«Зарядкага чыскаалыңар!»** 11.05— Опералардан арияларны РСФСР-ниң алдарлыг артизи Р. Волкова күүседир. 11.25 — **«Будильник».** Ленинградтан дамчыдылга. 11.55 — **«Совет Эвилелинге бараан боош тур мен!»** 12.55 — **«Тоол аалдап келген». «Алдын кас».** Уран-чечен фильм. Эге сөстү РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева чугаалаар. 14.20 — **«Көдээге дамчыдылга».** 15.20 — **«Музыкалыг киоск».** Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.50 — Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. **ССРЭ-ниң шилиндек командазы— Польшаның шилиндек командазы.** В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. 18.00 — **«Бөгүн—Совет эртемниң хүнү».** 18.45—**«Силерниң чагааларыңар-биле».** Музыкалыг программа. 19.30 — **«Хууда арга».** Совет херээженнерге тураскааткан бөлүктен документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 19.50 — **«Рикки-тикки-тави».** Мультфильм. 20.10 — **«Делегей байдалы».** 20.55 — **«Ыр-79».** 21.30— **«Кино аян-чоруктар клуву».** Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 22.30—**«Үе».** Информастыг программа. 23.05 — 01.00 — Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. **ГФР-ниң шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы.** В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузундан дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ырлап чоруур херээжен» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.20, **«Назы четпээннер»** 10.40, 12.30, 14.20, **«Динозавр дугайында легенда»** 16.10, 17.50, 19.30, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыынды. Адыр, мана!» 15.00, **«Хөөредиг»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Күскү коңгалар» 11.00, 13.00, **«Чер кырында ис»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Хайгааралдан үндүрбе» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Огинскийниң полонези» 9.30, 11.20, 13.35, **«Ырлап чоруур херээжен»** 15.15, 17.00, 18.45, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чер кырында ис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бүгү чүве аайлашкан кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнадып турарын ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 3 градус чылыгдан 2 градус чедир соор. Кызылга 0—2 градус чылыыр.

ЧАРЛАЛ

Кызылда хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының идик цеги идиктиң аар-саар септелгезин дораан, а ортумак септелгени 3 хонук дургузунда күүседир. Чагыкчының материалдарындан эр улустуң уптыдарын кылыр чагыгны хүлээп алыр. **Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Титов кудумчузу, 17. Эртенгиниң 8 шактан 20 шакка чедир, воскресеньеде 9 шактан 15 шакка чедир ажылдаар.**

Редакцияның адрези:
Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63. редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75. карысаалгалыг секретарьның 2-23-35. секретариаттың 2-23-35. партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-47-13. пропаганда килдизиниң 2-31-75. культура килдизиниң 2-23-54. көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетөөр килдизиниң 2-22-64. чагаа килдизиниң 2-41-27. информация килдизиниң 2-20-60. корректорларның 2-27-41. бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17048. Чагыг № 983.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00557.